

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistrantūros studijų programa, II kursas

Dainora Vasiliauskiene

**PENSIJINIO AMŽIAUS ASMENŲ SOCIALINIŲ EDUKACINIŲ PASLAUGŲ
PLĖTOTĖS GALIMYBĖS**

Magistro darbas

*Darbo vadovė –
doc. dr. D. Alifanovienė*

2013

Patvirtinimas apie atlikto magistro darbo savarankiškumą

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas
(tema)

.....yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose.
2. Nebuvo naudotas kitame institute / universitete Lietuvoje ir užsienyje.
3. Nėra medžiagos iš kitų autorių darbų, jeigu jie nėra nurodyti darbe.
4. Pateiktas visas panaudotos literatūros sąrašas.

.....
Vardas, pavardė

.....
Parašas

Turinys

<i>Magistro darbo santrauka</i>	4
Įvadas	5
1 skyrius. SOCIALINIŲ EDUKACINIŲ PASLAUGŲ PENSIJINIO AMŽIAUS ASMENIMS TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Pensijinio amžiaus asmenų socialiniai poreikiai.....	10
1.2. Socialinių edukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims sistemos Lietuvoje apžvalga.....	14
1.2.1. Įstatyminės bazės, reglamentuojančios socialinių paslaugų teikimą pensijinio amžiaus asmenims, apžvalga.....	14
1.2.2. Socialinių paslaugų teikimo pensijinio amžiaus asmenims Lietuvos praktika.....	17
1.2.2.1. Socialinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims klasifikacija ir teikėjai.....	17
1.2.2.2. Edukacijos aspektas socialinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims sistemoje.....	21
1.2.2.3. Įstatyminės bazės, reglamentuojančios edukacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims, apžvalga.....	25
1.2.3. Užsienio praktikos, teikiant socioedukacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims, pavyzdžiai.....	29
2 skyrius. SOCIALINIŲ EDUKACINIŲ PASLAUGŲ PENSIJINIO AMŽIAUS ASMENIMS PLĖTOTĖS GALIMYBIŲ TYRIMAS	32
2.1. Tyrimo organizavimas ir metodika.....	32
2.2. Tyrimo imtis.....	34
2.3. Ekspertų apklausos rezultatai.....	36
2.3.1. Informacijos apie socioedukacinių paslaugų teikimą pensijinio amžiaus asmenims, vertinimas.....	36
2.3.2. Pensijinio amžiaus asmenų socioedukacinių paslaugų aktualumo raiška.....	39
2.3.3. Formų, kuriomis turėtų būti teikiama socioedukacinė pagalba pensijinio amžiaus asmenims analizė.....	40
2.4. Pensijinio amžiaus asmenų apklausos rezultatai.....	42
2.5. Socialinių edukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims plėtotės galimybės.....	53
Išvados	55
Rekomendacijos	57
Literatūra	58
Summary	63
Priedai	64

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* socialinių edukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims teikimo analizė. Iškelta *hipotezė*, tikėtina, kad pensijinio amžiaus asmenų aktyvų dalyvavimą visuomenės gyvenime lemia ne tik valstybės teikiamos socialinės paslaugos, bet ir edukacinės, kurios grįstos bendravimu ir bendradarbiavimu, socialinių ir savigarbos poreikių tenkinimo sąveika.

Antrame tyrimo etape buvo naudojama standartizuota pusiau uždaro tipo anketa pensijinio amžiaus žmonėms ir interviu siekiant atskleisti ekspertų nuomonę apie socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybes. Kiekybinis tyrimas atliktas Šiaulių miesto Socialinės paramos skyriuje ir Socialinių paslaugų centre. Kokybinio tyrimo metu buvo apklausti trys ekspertai, dirbantys su pensijinio amžiaus asmenimis.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Ekspertai įvardijo dvi pagrindines teikiamų socioedukacinių paslaugų grupes. Respondentai teigė, kad paslaugos buityje teikiamos socialinių paslaugų įstaigose ar pensijinio amžiaus asmens namuose. Laisvalaikio organizavimo paslaugos, teikiamos siekiant išvengti socialinių problemų, mažinant socialinę atskirtį, aktyvinant bendruomenę. Paskaitose, saviveikliniuose užsiėmimuose pensijinio amžiaus asmenys gali bendrauti, dalyvauti grupinio socialinio darbo užsiėmimuose, užsiimti mėgstama veikla.

2. Ne visi pensijinio amžiaus asmenys žino apie teikiamas socioedukacines paslaugas, todėl pokalbio metu ekspertės akcentavo, kad visą reikiamą informaciją apie socioedukacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims galėtų suteikti socialiniai pedagogai (darbuotojai), kadangi pensijinio amžiaus asmenys bendrauja su socialiniais pedagogais (darbuotojais) ir jais pasitiki.

3. Socioedukacinės veiklos pasirinkimas pensijiniame amžiuje yra susijęs su vaidmenų pokyčiais. Tačiau dažniau negu kitais žmogaus gyvenimo tarpsniais pensijinio amžiaus žmonės susiduria su daugybe senėjimo procesą lydinčių problemų, įtakojančių jų dalyvavimą vienos ar kitos socioedukacinės veiklos srityje.

4. Pensijinio amžiaus moterys nei vyrai yra labiau linkusios domėtis sveikos gyvensenos mokymais. Psichologiniai mokymai yra svarbūs ne tik pensijinio amžiaus moterims, bet ir vyrams. Vyrai mokymo metu norėtų gauti informacijos apie tai, kaip pozityviai reikėtų priimti save. Moterims dar yra svarbūs netekčių išgyvenimo mokymai. Technologiniai mokymai yra aktualesni pensijinio amžiaus vyrams nei moterims. Pensijinio amžiaus vyrai mieliai rinktųsi kompiuterinio raštingumo mokymus.

Esminiai žodžiai: pensijinio amžiaus asmenys, socioedukacinė veikla, socialiniai poreikiai, socialinės apsaugos sistema.

Įvadas

Socialinis – praktinis temos aktualumas. Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2012 metais Lietuvoje gyveno 543,3 tūkst. 65 metų ir vyresnio amžiaus žmonių, arba 18,1 procento visų šalies gyventojų. Palyginti su 2001 metais jų skaičius padidėjo 58,7 tūkst. (12,1%), o bendras gyventojų skaičius per šį laikotarpį sumažėjo 479,2 tūkst. (13,7%). Ypač padaugėjo 80 metų ir vyresnio amžiaus asmenų. 2011 metais pagalbos ir socialinės globos paslaugos asmens namuose buvo suteiktos 12,2 tūkst. (1,8%) pensijinio amžiaus gyventojų. Palyginti su 2010 metais, šių paslaugų gavėjų padaugėjo 1,3 tūkst. 0,3 tūkst. pagyvenusių asmenų patys organizavosi socialinių paslaugų teikimą namuose ir tam tikslui gavo pagalbos pinigų. 2011 metų pabaigoje globos įstaigose gyveno 5,7 tūkst. (1,1%) 65 metų ir vyresnio amžiaus žmonių, tai 1,3 procento daugiau nei 2010 m. Dienos centrus 2011 metais, kaip ir 2010 metais, lankė ir juose įvairias socialines paslaugas gavo 25,7 tūkst. (3,9%) pensijinio amžiaus žmonių (Lietuvos statistikos departamentas, 2012).

Mokslininkai (Bikmanienė, 2002; Danisevičienė, 2002; Jagelavičius, 2002) išskiria dvi pensijinio amžiaus žmonių poreikių rūšis – materialinius (fizinė gerovė) ir nematerialius (santykius su žmonėmis, dvasinius poreikius). Pensijinio amžiaus žmonių materialiai poreikiai šalyje yra užtikrinami valstybės politikos, garantuojant žmonėms pajamas ir pajamų garantijas, užimtumą, asmens sveikatos priežiūrą, būstą ir namų ūkį, įvairias teikiamas sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas. Tačiau žmogaus visavertis gyvenimas susideda ir iš nematerialinių poreikių, kurių patenkinimo galimybės ribotos ir neapertos jokiuose politiniuose dokumentuose. Jų spektras gana platus ir tai leidžia teigti, kad pensijinio amžiaus žmonės yra linkę toliau tobulėti, vystytis, įgyti žinių ir jas perteikti, įvertinti ir būti patiems įvertintiems.

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Senėjimas, kaip teigia mokslininkai (Bertinelli, 2009; Daly, 2009; Ohms, 2009; Rappauer, 2009; Štatiene, 2009; Stadler-Vida, 2009; Stiehr, 2009), yra neišvengiamas organizmo vystymosi periodas. Kai kurie autoriai mano, kad senatvė prasideda nuo 75 metų, tačiau gyvenimo praktika rodo, kad žmogus pradeda galvoti, kad išėjimas į pensiją ir ypač darbo proceso nutraukimas rodo, kad jis yra senas. Mokslininkų teigimu, tai vienas kritiškiausių lūžių žmogaus gyvenime – mažėja bendras žmogaus aktyvumas, siaurėja socialiniai interesai, blogėja materialinė būklė, prarandama įtaka šeimoje. Šie pakitimai, sutrikdo žmogaus sveikatos būklę, vystosi depresija prarandamas gyvenimo tikslas. Kas prasmingai išgyvena šį laikmetį, kuris paprastai trunka ne vieną dešimtmetį, to senatvė nebūna beprasmė. Todėl, kaip pažymi L. Jovaiša (1996), šio amžiaus žmonėms, dar turintiems daug aspiracijų ir interesų, turėtų būti sudarytos sąlygos tenkinti savo dvasinius poreikius įvairiose švietimo ir kultūros institucijose (cit. Mikulionienė, Žemaitaitytė, 2009, p. 8).

Reali pensijinio amžiaus žmonių gyvenimo tikrovė yra ta, kad senyvame amžiuje galių stiprinimas bei dalyvumas yra ribotas, susijęs su kylančiomis dėl senatvės sveikatos problemomis. Pensijinio amžiaus asmuo dalyvauja visuomenės gyvenime atlikdamas įvairų socialinį vaidmenį. Išplėtos paslaugos, pailgėjusi žmonių gyvenimo trukmė, kiti faktoriai turi įtakos, kad pensijinio amžiaus asmuo, dar ilgą laiką gyvendamas bendruomenėje yra aktyvus savo ir bendruomenės išteklių kūrėjas. Pokyčiai visuomenėje turėjo įtakos, kad chronologinių amžiaus tarpsnių suvokimas pasikeistų ir pensijinio amžiaus žmonės, kaip ir kiti visuomenės nariai, būtų vertinami kaip aktyvūs visuomenės gyvenimo dalyviai (Čepėnaitė, 2008, p. 48).

Mokslininkės (Lukošūnienė, 2010; Okunevičiūtė – Neverauskienė, Moskva, 2007) yra linkusios pabrėžti, kad senatvėje žmonės rūpinasi, kaip įveikti amžiaus sukeltus fizinius pokyčius, išsaugoti orientavimosi aplinkoje gebėjimus, puoselėja gyvenimo įvykių refleksijos galimybes. Šiame amžiaus tarpsnyje atsiranda svarbūs saviraiškos ir pažinimo motyvai, užsiimti dominančia veikla, lavinančia gebėjimus, jausmus. Pensijinio amžiaus asmenims lankymasis muziejuose, vaikščiojimas į parodas tai vienas iš laisvalaikio leidimo būdų. Todėl edukacinėje veikloje svarbu sudaryti tokias sąlygas, kad galėtų jie išsakyti savo nuomonę, bendrauti su kitais lankytojais, mokėti juos išklausti. Pažymėtina, kad kartu su visa Europos bendruomene įgyvendinant visą gyvenimą mokymosi principą, anot Čepėnaitės (2008, p. 51), mūsų šalyje įvyko pokyčiai, padidinę pensijinio amžiaus žmonių gebėjimų stiprinimo bei dalyvumo galimybes: savo darbo vietose, suaugusiųjų mokymo centruose, bendruomenės socialinių paslaugų įstaigose, nevyriausybiniuose organizacijose (tarp jų Trečiojo amžiaus universitete) ir kt. Socialinį pensijinio amžiaus žmonių gebėjimų stiprinimą, aktyvinimą bei dalyvumą skatina bendruomenės paslaugų tinklo įvairovės plėtojimas. Šiuolaikiniame visuomenės vystymosi etape, kaip teigia Baublienė (2003, p. 64), atsirandant vis daugiau studijuojančiųjų, didėja neformalaus švietimo bei paremiančių edukacinių sistemų vaidmuo. Mokslininkės teigimu, neformalus švietimas įgyja vis didesnę edukacinę pajėgumą ir sudaro dideles galimybes saviugdai. Pensijinio amžiaus asmenys labiausiai domisi tuo, kaip geriau prisitaikyti prie kasdienio gyvenimo (namų remontas, sodininkavimas, sveikatos gerinimas), taip pat siekia atsipalaidavimo (menas, sportas, žaidimai ir kelionės). Kai kuriuose universitetuose įvestas andragogikos dėstymas. Įdomiausia ir tai, kad gerontagogikos (pensininkų) ugdymas jau vykdomas Vilniaus, Klaipėdos universitetuose. Pensijinio amžiaus žmonės renkasi sau įdomias programas (Jovaiša, 2011, p. 140).

Mokslininkės Okunevičiūtė – Neverauskienė, Moskva (2007, p. 241) atliko tyrimą „Vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų profesinio mokymo ir konsultavimo poreikiai“, kurio metu paaiškėjo, kad pensijinio amžiaus asmenys, dalyvaujantys saviveiklos kolektyve ar bendraminčių klube žymiai dažniau yra patenkinti savo padėtimi visuomenės gyvenime. Panaši tendencija būdinga ir parapijos bendruomenių bei visuomeninių organizacijų nariams. Tą patį galima teigti ir

apie samdomą darbą dirbančius arba savarankiškame užimtume dalyvaujančius pensijinio amžiaus žmones – jų pasitenkinimas savo padėtimi visuomenėje daug aukštesnis už nedirbančių bendraamžių. Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad dalyvavimas įvairaus pobūdžio organizacijose padeda pensijinio amžiaus žmonėms jaustis visaverčiais visuomenės nariais, tenkina socialinius ir savigarbos poreikius.

Bendruomenės socialinių paslaugų, orientuotų į kuo ilgesnį asmens buvimą jo gyvenamojoje aplinkoje, plėtra – prioritetinga socialinės politikos sritis. Sutelkiant sprendžiant pensijinio amžiaus žmonių socialinių paslaugų tinklo plėtros klausimą, įtraukiant bendruomenę, šeimą, nevyriausybinės organizacijas, padidėja socialinio dalyvumo galimybės (Čepėnaitė, 2008, p. 51).

Pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų teikimo problemas nagrinėjo lietuvių mokslininkai. Mokslininkės (Žalimienė, 2005; Leliūgienė, 2003; Indrašienė, 2009) savo darbuose analizuoja socialinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims teikimo galimybes. Blonski (2003) savo darbe analizuoja pensijinio amžiaus žmonių baimes. Autorės (Skrabienė, 2008; Večkienė, 2002) savo darbuose analizuoja pagyvenusių ir senų žmonių socialinių ryšių ypatumus. Okunevičiūtė – Neverauskienė, Moskvinina (2007) moksliniame straipsnyje analizavo pensijinio amžiaus asmenų mokymosi galimybes. Užsienio autoriai taip pat nagrinėjo pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų teikimo problemas. Autoriai (Hagestad, Uhleberg, 2006; Ginn, Fast, 2006) savo darbuose aiškina pensijinio amžiaus asmenų santykius su šeima, bendruomene, visuomene ir jų mažėjimą. Mokslininkai (Erber, 2005; Jervis, 2006) analizavo pensijinio amžiaus asmenų darbinių vaidmenų kaitą.

Atsižvelgiant į teorinį ir praktinį temos aktualumą siekiama atskleisti pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybes.

Tyrimo objektas – pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybės.

Hipotezė: tikėtina, kad pensijinio amžiaus asmenų aktyvų dalyvavimą visuomenės gyvenime lemia ne tik valstybės teikiamos socialinės paslaugos, bet ir edukacinės, kurios grįstos bendravimu ir bendradarbiavimu, socialinių ir savigarbos poreikių tenkinimo sąveika.

Tyrimo tikslas – atlikti pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybių analizę.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinius pensijinio amžiaus asmenų socialinius paslaugų aspektus: pensijinio amžiaus asmenų socialinius poreikius, įstatymus, reglamentuojančius socialinių paslaugų teikimą, klasifikaciją ir teikėjus.

2. Atlikti edukacinių paslaugų teikimo pensijinio amžiaus asmenims analizę.

3. Anketinės apklausos metodu išnagrinėti pensijinio amžiaus asmenų nuomonę apie socialinių edukacinių paslaugų ypatumus.

4. Interviu metodu atskleisti ekspertų nuomonę apie socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybes.

5. Išsiaiškinti pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybių problemas.

Tyrimo dalyviai. Kiekybiniam tyrimui atlikti buvo pasirinkti 209 pensijinio amžiaus asmenys, kurie lankosi Šiaulių Socialinės paramos skyriuje ir Socialinių paslaugų centre. Kokybinio tyrimo metu buvo apklausti trys ekspertai, dirbantys su pensijinio amžiaus asmenimis.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrimo metodologinis pagrindas – *humanistinė paradigma*. Humanistinė paradigma remiasi prielaida, kuri žmogų laiko pagrindine vertybe, jo gerovę – socialinių institutų vertinimo kriterijumi, o lygybę, teisingumą, žmogiškumą – trokštamais žmonių santykių principais.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros teorinė analizė, anketinė apklausa, interviu, tyrimo duomenų sisteminimas ir analizė. Empiriniai duomenys buvo apdoroti, susisteminti ir grafiškai pavaizduoti naudojant SPSS-PC 17.0 for Windows, Windows Microsoft Office Excel 2007 bei Windows Microsoft Office Word 2007 programas. Buvo taikoma aprašomoji statistika (procentai (%), vidurkiai (M), standartiniai nuokrypiai (SD)), neparametrinis testas (Man-Whitney U). Lyginamųjų duomenų analizė buvo pateikta atsižvelgiant į patikimumo koeficientą ($p \leq 0,05$). Interviu duomenims apdoroti naudotas content (turinio) analizės metodas.

Pagrindinės sąvokos

Senyvo amžiaus asmuo – sukakęs senatvės pensijos amžių asmuo, kuris dėl amžiaus iš dalies ar visiškai yra netekęs gebėjimų savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime.¹

Socialiniai poreikiai – tai tokie asmens poreikiai, kurių patenkinimui reikalingas kitų žmonių dalyvavimas (Jervis, 2006).

Socialinė atskirtis – tai visuomenės nesugebėjimas užtikrinti visoms grupėms ir individams to, ko tikisi visuomenė (Power, Wilson, 2000).

Socialinė apsauga – tai įstatymais nustatyta socialinių, ekonominių priemonių sistema, užtikrinanti lėšų ir paslaugų teikimą socialinių rizikų atvejais, suteikianti papildomų pajamų būtiniausiems šeimos (asmens) poreikiams tenkinti (Dromantienė, 2008).

Socialinės paslaugos – tai kaip tam tikros pagalbos asmenims suteikimas įvairiomis nepiniginėmis formomis bei globos pinigais, siekiant grąžinti gebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę.²

Socialinės apsaugos politika senų žmonių atžvilgiu – tai socialinės apsaugos sistemos dalis, apsauganti nuo senatvės rizikos (Žalimienė, 2003).

Socialinis darbas – organizuotas paslaugų teikimas socialiai remtiniams asmenims, įskaitant skurstančius ir pagyvenusius asmenis, neįgaliuosius, vaikus ir pan. (Kvieskienė, 2003, p. 229).

Socialinės paslaugos teikimas – tai socialinio darbo metodų naudojimas ir kita reikalinga kliento poreikiams tenkinti veikla tam tikroje organizacinėje aplinkoje, siekiant išspręsti kilusias kliento problemas (Vietos savivalda ir socialinis darbas, 2006, p. 15).

Švietėjiška (edukacinė) veikla – mokomojo ir pažintinio pobūdžio veikla, skirta įvairaus amžiaus ir išsilavinimo žmonėms.³

Socialinės apsaugos sistema apibūdina, kokios rizikos asmenys patenka į socialinės apsaugos sąvoką ir kokios yra garantijos apsisaugoti nuo socialinių rizikų (Durand, 2005, p. 14).

Magistro darbo struktūra. Šį magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (76 šaltiniai), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 22 lentelės, 10 paveikslų. Prieduose pateikiama anketa ir interviu protokolas. Darbo apimtis 69 psl.

¹ Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įsakymas (2006). *Valstybės žinios*, Nr. X-493.

² Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 31-1092.

³ Lietuvos Respublikos Kultūros centrų įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, Nr. IX-2395.

**I skyrius. SOCIALINIŲ EDUKACINIŲ PASLAUGŲ PENSIJINIO AMŽIAUS ASMENIMS
TEORINIAI ASPEKTAI**

1.1. Pensijinio amžiaus asmenų socialiniai poreikiai

Senatvė, anot Čepėnaitės (2008, p. 46-48), natūralus žmogaus gyvenimo tarpsnis, kuris dar visai neseniai pasak vyraujančių visuomenėje mitų buvo vertinamas kaip neefektyvus, nedidinantis visuomenės išteklių. Galima teigti, kad minėtoms visuomenės nuostatomis atsirasti turėjo įtakos ir kai kurios mokslinės senėjimo teorijos, pavyzdžiui, pasitraukimo teorija.

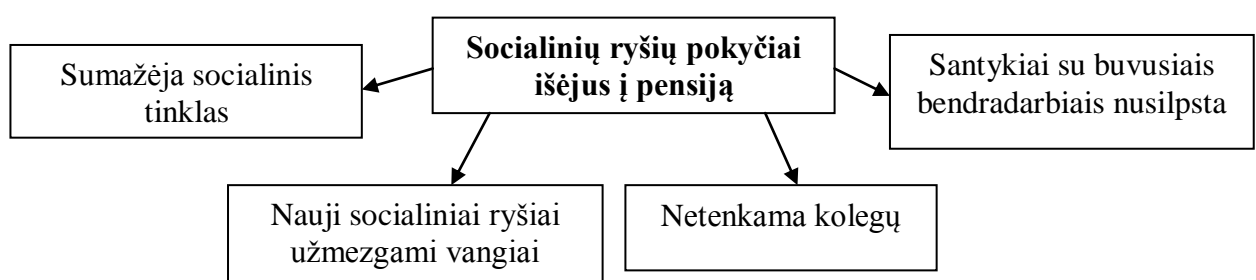
Nors gyventojų amžiumi, kaip teigia Tamutienė (2009, p. 2), Lietuva kol kas yra viena jauniausių Europos Sąjungos šalių narių, šiuo metu Lietuvoje stebimas itin spartus gyventojų senėjimo procesas, dėl kurio šio amžiaus viduryje Lietuva pereis į kitą šalių grupę, kuri gyventojų senatvės lygio požiūriu užima vidurinę poziciją Europos Sąjungos šalių kontekste.

1 lentelė

Gyventojų senėjimo proceso veiksniai

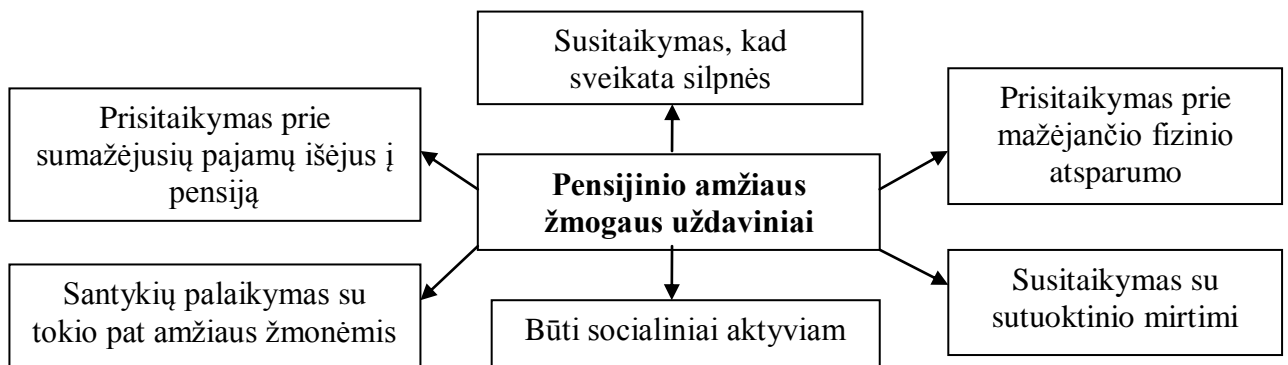
Eil. Nr.	Apibūdinimas
1.	Intensyvus vyresniosios kartos gausėjimas (ypač pačių vyresniųjų) visuomenėje iš esmės keičia visuomenės demografinę ir socialinę struktūrą, gamybos, paskirstymo ir vartojimo sistemas, o sveikatos apsaugos sistemai kelia finansavimo užtikrinimo, aukštos kokybės paslaugų subalansuotos plėtros bei jų prieinamumo visiems, taip pat sveikos gyvensenos propagavimo iššūkius.
2.	Vienaveiksmėms linijinėms gyventojų senėjimo pasekmių sveikatos apsaugos sistemai prognozėms (sparčiai didėjant pagyvenusio ir senyvo amžiaus žmonių skaičiui, ateityje nepalaujamai augs poreikis sveikatos priežiūros ir slaugos paslaugoms, o tai gali tapti visuomenei nepakeliamu našta).
3.	Pateikiami subtilesni, daugiaveiksniai globos ir slaugos reikalaujančių pagyvenusių žmonių skaičiaus kaitos vertinimai (atsižvelgiantys į pagyvenusių žmonių išsilavinimo, šeimyninės padėties, aktyvumo ir kitų charakteristikų istorines tendencijas, taip pat į įgyvendinamos aktyvaus senėjimo politikos vaidmenį būsimųjų vyresniųjų kartų sveikatos būklei).

Socialinių vaidmenų pokyčiai pensijinio amžiaus žmonių tarpe daugiausiai susiję su įprastų darbinių ir šeiminių vaidmenų netektimis. Ginn, Fast (2006, p. 669-690) atliko tyrimus, kurių metu paaiškėjo, kad išėjimas į pensiją radikaliai įtakoja socialinių ryšių pokyčius, kurie pateikiami 1 paveiksle.

1 pav. Socialinių ryšių pokyčiai išėjus į pensiją

Užsienio mokslininkai (Ginn, 2006; Fast, 2006) teigia, kad socialinis tinklas smarkiai sumažėja ir apsiriboja dažniausiai šeimos ir artimųjų ratu. Integruojančiais veiksniais laisvalaikio organizacijos aspektu reikšmingais taip pat tampa bažnyčia ir savanoriška veikla. Siekiama, kaip teigia Davis, Ross, Preston, Nevitt, Wasnich (2001, p. 274-279), kad pensijinio amžiaus asmenys kuo ilgiau išliktų fiziškai pajėgūs ir nepriklausomi, sugebantys ne tik apsitarnauti, bet ir būtų naudingi visuomenei. Mikolionienė, Žemaitaitytė (2009, p. 7) išskiria pensijinio amžiaus žmogaus uždavinius, kuriuos asmuo turi įvykdyti norėdamas integruotis į visuomenę ir norėdamas save realizuoti kaip asmenybę. Šie uždaviniai pateikiami 2 paveiksle.

2 pav. Pensijinio amžiaus žmogaus uždaviniai

Pensijinio amžiaus žmonės, anot Pinquart, Schindler (2009, p. 311-329), norėdami išlikti aktyvūs tiek fiziškai, tiek socialiai, užsiima mėgstama veikla. Atsižvelgiant į tai, kad išėjus į pensiją laisvo laiko padaugėja, laisvalaikio leidimas tampa svarbus subjektyvios gerovės aspektas. Veikla gali būti tobulėjimo, patirties, ramybės, džiaugsmo, buvimo tarp žmonių ar net finansų šaltinis. Autorių teigimu, pensijinio amžiaus žmonių veikla padeda kovoti su ligomis, liūdesiu, vienišumu, negalios turėjimu bei traumomis.

Socialinė veikla, anot Žalimienės (2005, p. 56), suprantama kaip veikla, padedanti užmegzti, plėtoti ir tobulinti žmogiškuosius ryšius, atrasti savo vietą bendruomenėje ir visuomenėje. Mokslininkės teigimu, socialinė veikla, pasitenkinimas ja būna svarbus visą žmogaus gyvenimą, tačiau senstant, silpnėjant ryšiams su bendraamžiais, prastėjant sveikatai, kintant žmogaus socialiniam vaidmeniui, keičiasi šios veiklos struktūra ir siaurėja pasirinkimo galimybės.

Pensijinio amžiaus asmenims labai svarbūs ir sveikatos kokybės poreikiai, kurie susiję ir su socialiniais poreikiais. Kaip teigia Filipavičiūtė, Jurgelėnas, Rugienė, Butkienė (2007, p. 157-158), sveikatos kokybės poreikiai priklauso nuo jų sveikatos būklės, negalios laipsnio ir galimybės gauti pagalbos, kai jos reikia. Svarbu ne tik tai, kad pagalba būtų suteikta, bet ir jos kokybė. Šiuolaikinis biopsichosocialinis modelis kompleksiskai apima fizinę, psichinę ir socialinę sritis. Socialinėje srityje svarbią vietą užima socialinė parama. Socialinės paramos svarba padidėja silpnų,

pažeidžiamų žmonių grupėms. Didžiausia tokių žmonių grupė yra pensijinio amžiaus, neįgalūs žmonės. Jie patiria socialinių stresų:

- Senatvėje kintant vaidmenims šeimoje.
- Kintant socialinio tinklo sudėčiai ir apimčiai.
- Didėjant neįgalumui ir daugėjant ligų.

Visi šie neigiami socialiniai pokyčiai tiesiogiai susiję su stresais ir blogesne pensijinio amžiaus žmonių emocine sveikata.

Anot Okunevičiūtės – Neverauskienės, Moskvinos (2007, p. 236), pripažįstama, kad senstant visuomenei vis daugiau dėmesio reikia skirti pensijinio amžiaus žmonių gyvenimo kokybei, nes būtent ši žmonių grupė lems bendrą šalies gyvenimo lygį, visuomenės stabilumą. Europos Sąjungoje ypač akcentuojamas užimtumo lygio didinimas, visų darbingo amžiaus gyventojų dalyvavimas darbo rinkoje, palankios sąlygos pensijinio amžiaus asmenų užimtumui, investicijos į žmonių žinias, gebėjimus, aktyvumą, verslumo didinimas. Užimtumo didinimas yra svarbi sąlyga socialinės atskirties mažinimo, gyvenimo kokybės ir socialinės sanglaudos didinimo.

Bikmanienės, Danisevičienės, Jagelavičiaus, Večkienės (2002, p. 145) teigimu, senėjimas labai įvairiais būdais gali keisti gyvenimo stilių. Fizinės galimybės, ekonominis pajėgumas, narystė grupėje, veiklos ir aplinka kinta su amžiumi, todėl žmogus gali būti priverstas atsisakyti jam patinkančio gyvenimo stiliaus. Autorės teigimu, senėjimas atneša ir tam tikrą laisvę nuo socialinių apribojimų, o tai gali priartinti gyvenimo stilių prie asmeninių vertybių ir leisti žmogui atsisakyti jį netenkinančio gyvenimo stiliaus. Taigi, socialinis senėjimas reiškia, kad visuomenė, remdamasi žmonių amžiumi, jiems priskiria atitinkamas pozicijas ir vaidmenis. Jų nulemti santykiai apsprendžia žmonių dalyvavimo visuomenės gyvenime pobūdį ir galimybes.

Mokslininkų (Almonaitienė, 2005; Antinienė, 2005; Ausmanienė, 2005; Lekavicienė, 2005; Matulienė, 2005; Ruibytė, 2005; Vasiliauskaitė, 2005) teigimu, socialinė izoliacija kelia didžiausią riziką pensijinio amžiaus žmonių psichologinei ir fizinei sveikatai. Žmogus siekia būti su kitu žmogumi, jaustis reikalingas, mylimas. Nepatenkinę šio poreikio, neturintys artimų ryšių, žmonės jaučiasi vieniši. Tyrimai rodo, kad vieniši žmonės miršta anksčiau nei tie, kurie palaiko ryšius. Senatvėje, kada žmogus patiria daug psichologinių, biologinių ir socialinių pakitimų, sumažėja fizinis ir psichinis pajėgumas, randasi daugybė su tuo susijusių problemų, turinčių įtakos pensijinio amžiaus žmonių pozityviai socializacijai. Nemažai sulaukusių garbaus amžiaus žmonių praranda, bet kokius savo asmeninius poreikius, jie nustoja domėtis tuo, kas anksčiau teikė džiaugsmo. Problemos, su kuriomis susiduria pensijinio amžiaus žmonės, turi įtakos ir jų laisvalaikio poreikiams patenkinti. Černius (2006) teigia, kad pensijinio amžiaus žmonės dažnai patiria vienatvės jausmą. Tačiau socialinių ryšių palaikymas ir naujų užmezgimas priklauso nuo paties pensijinio amžiaus žmogaus asmeninių savybių, sveikatos būklės gebėjimo susirasti sau mėgstamos

veiklos. Autoriaus teigimu, pensijinio amžiaus žmonės, turintys patirties ir atitinkamą išsilavinimą, yra labai geri tarpininkai, sprendžiant konfliktus. Taip pat jie gali tapti bendraamžių konsultantais, padėti prisitaikyti prie tokių vaidmenų pokyčių, kaip našlystė, darbo netekimas, negalė bei būsto praradimas.

Kaip teigia Johnson (2001), pensijinio amžiaus žmonių aktyvus dalyvavimas bendruomeniniame gyvenime paaiškinamas tuo, kad įvykus dideliame pokyčiui gyvenime – išėjus į pensiją, labai pasikeičia žmogaus jausmai, poreikiai, žmogus labai išgyvena pasikeitimą, todėl ieško naujų veiklos sričių. Tuo tarpu bloga sveikata, nepakankami išteklių lemtingai veikia pensijinio amžiaus žmonių aktyvumą. Tačiau įvairus dalyvavimas bendruomeniniame gyvenime yra galimybė pensijinio amžiaus žmonėms veikti kartu, daryti įtaką, kontroliuoti socialines, ekonomines bei politines problemas. Pensijinio amžiaus žmonių dalyvavimas bendruomeninėje veikloje numatytas Lietuvos Respublikos Nacionalinės gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategijoje⁴, kurioje pažymima, kad vienas iš svarbiausių tikslų šiandieniniame gyvenime yra „užtikrinti pensijinio amžiaus žmonių dalyvavimą visuomenės, bendruomenės gyvenime, pagalbos sau iniciatyvose. Strategijoje taip pat akcentuojama, kad sprendimus, susijusius su pensijinio amžiaus žmonėmis, priimti tik su jų žinia ir jiems dalyvaujant, skatinti nevyriausybinę organizacijų plėtrą ir stiprinti jų veiklą“.

Pensijinio amžiaus žmonių aktyvumo visuomenės gyvenime nuostatos skatina šių žmonių gebėjimų stiprinimo bei socialinio dalyvumo procesus realiame gyvenime, prisideda prie demokratinio pilietiškumo plėtros visuomenėje. Autorės teigimu, pensijinio amžiaus asmenims, socialinės aprėpties procese ypač aktualios aktyvaus pilietiškumo apraiškos, besireiškiančios socialiniu dalyvumu. Socialinio dalyvumo sąvoka apima plačią veiklą įvairovę, pradedant asmens ar grupės užimtumu įvairiose institucijose ir baigiant asmens ar grupės tarpasmeniniais ryšiais (Čepėnaitė, 2008, p. 46-48).

Apibendrinant galima teigti, kad pensijinio amžiaus asmenys turi prisitaikyti prie įvairiausių pokyčių: fizinių galimybių mažėjimu, finansinių galimybių mažėjimu, narystės grupėje mažėjimu, draugų netektimis, todėl labai svarbu atkreipti dėmesį į pensijinio amžiaus žmonių socialinius poreikius. Tenkindami savo socialinius poreikius pensijinio amžiaus žmonės galėtų: teikti visuomeniškai naudingas paslaugas, maloniai leisti laisvalaikį, bendrauti su bendraminčiais, dalintis savo patirtimi, mokytis ir tobulėti, rūpintis savo sveikata. Pensijinio amžiaus žmonės turėtų jaustis pilnaverčiais visuomenės nariais.

⁴ Lietuvos Respublikos nacionalinė gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategija (2004). *Valstybės žinios*, Nr. 95 (1)-3501.

1.2. Socialinių edukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims sistemos Lietuvoje apžvalga

1.2.1. Įstatyminės bazės, reglamentuojančios socialinių paslaugų teikimą pensijinio amžiaus asmenims, apžvalga

Socialinės politikos modeliai vystosi įgydami naujų arba grįždami prie senų savybių. Jiems būdingos ir tam tikros pastovios savybės. Lietuvos socialinės apsaugos modelį nulėmė vyraujanti valstybinio socialinio draudimo sistema, veikianti einamųjų įmokų ir išmokų pagrindu. Ji sudarė daugiau kaip 80 proc. viso socialinės apsaugos finansavimo (Guogis, 2006, p. 35).

Pensijinio amžiaus asmenys patiria įvairiausių sveikatos problemų: klausa nebe tokia aštri, aplinkoje vis sunkiau prisitaikyti, silpsta atmintis, nelabai atsimena vardus ir pavadinimus, rašo ne taip žvaliai. Senatvėje tenka ypatingai stengtis prisitaikyti prie supančios aplinkos (Sanson 2006, p. 10). Lietuvoje socialinės globos paslaugų organizavimo ir finansavimo klausimai kol kas nedaug nagrinėti, nes ir pati socialinės globos sistema, kaip tam tikra gerovės valstybės sritis, šalyje buvo pradėta kurti tik nuo 1990 m. (Žalimienė, Vareikytė 2000; Žalimienė 2003, 2006). Iki 2006 metų rinkos principai socialinės globos srityje beveik neveikė, nes įstatymai tam nesudarė pakankamai sąlygų, o istorinės patirties ar praktikos irgi nebuvo. 2006 metais priimtas Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas jau įtvirtino tam tikras nuostatas, leidžiančias kalbėti apie rinkos mechanizmo prielaidas socialinės globos sistemoje. Šis ir kiti Lietuvoje priimti teisės aktai atveria duris rinkos santykiams, o tai skatina peržiūrėti ir socialinės globos paslaugų finansavimo modelį. Instituciniai pokyčiai daro aktualią ir socialinės globos finansavimo perspektyvą (cit. Žalimienė, Lazutka, 2009, p. 23).

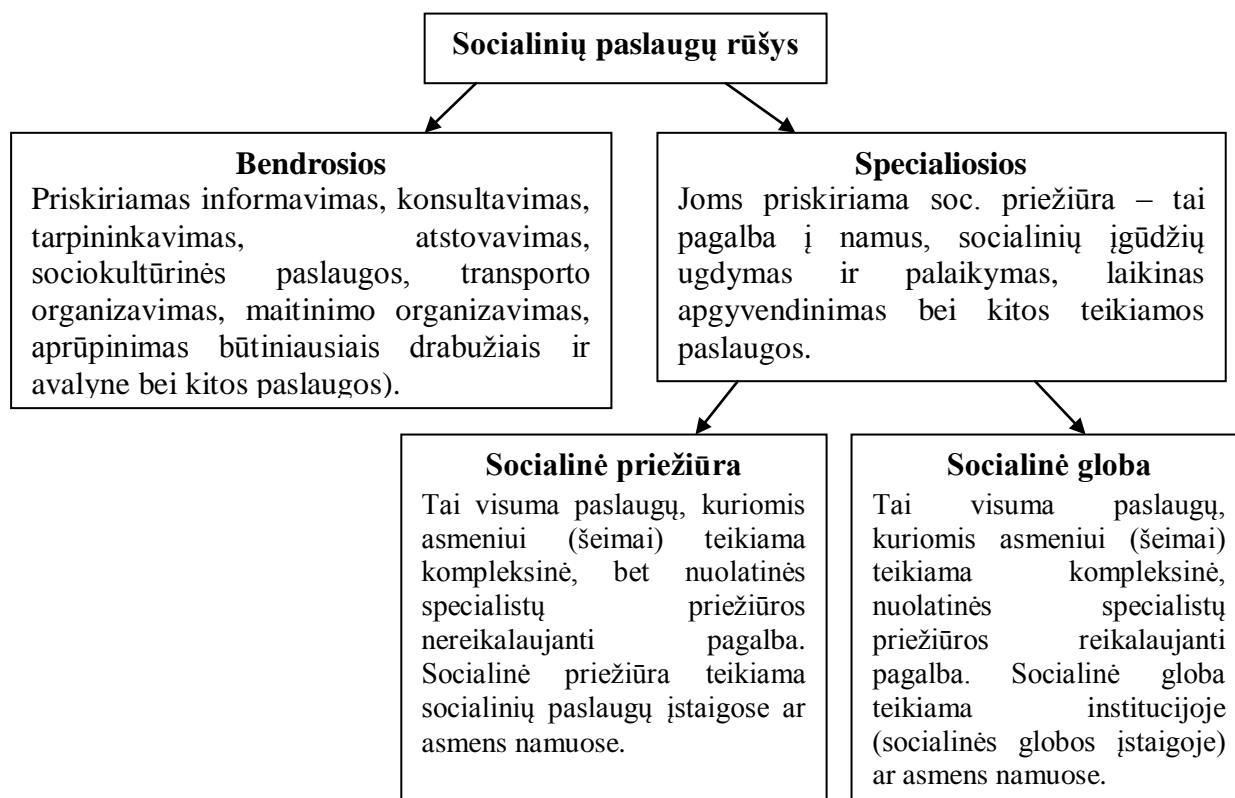
Vieną iš svarbiausių socialinės apsaugos sistemos sudedamųjų dalių – **socialinių paslaugų teikimą reglamentuoja tarptautiniai** (Europos socialinė chartija (1996); Europos socialinės apsaugos kodeksas (2005)) ir **nacionaliniai teisės aktai** (Socialinės paramos koncepcija (1994), Socialinių paslaugų įstatymas (2006), Vietos savivaldos įstatymas (2008), Apskritis valdymo įstatymas (2008)) (cit. Indrašienė, Margelienė, 2009, p. 143).

2006 m. priimtas Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (2006) įtvirtino nuostatas, kurios leido sudaryti tam tikras prielaidas rinkos mechanizmams plėtotis socialinio darbo paslaugų sistemoje. Palaiapsniui buvo pereita nuo viešojo sektoriaus socialinio darbo paslaugų organizacijų finansavimo prie įvairaus statuso organizacijų finansavimo modelio. Tai ne pelno siekiančioms visuomeninėms organizacijoms ir verslo sektoriui sudarė sąlygas konkuruoti dėl viešojo sektoriaus finansavimo. **2006 metais patvirtinta Socialinių paslaugų finansavimo bei lėšų apskaičiavimo metodika**, kuri apibrėžė paslaugų pirkimo ir pardavimo sąvokas, taip pat buvo priimta paslaugų kainos apskaičiavimo tvarka. Daugelio savivaldybių socialinio darbo organizacijos tapo viešosiomis, privalančioms taikyti Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo nuostatas.

Tais pačiais metais patvirtintame Socialinių paslaugų kataloge buvo paskelbta socialinio darbo paslaugų klasifikacija. **2006 metais įtvirtintos socialinio darbo paslaugų poreikio vertinimo metodikos**, kurios sudarė objektyvų pagrindą paslaugų poreikiui bei joms būtinam finansavimui įvertinti (cit. Kotova, 2012, p. 181).

Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (2006), reglamentuoja socialinių paslaugų valdymo skirstymą ir teikimą, socialinių paslaugų licenzijavimą, finansavimą, mokėjimą už socialines paslaugas bei ginčus, susijusius su socialinių paslaugų nagrinėjimu. Šiuo įstatymu pabrėžiama, kad senyvo amžiaus asmuo yra žmogus sulaukęs senatvės, pensijos amžiaus asmuo, kuris dėl amžiaus iš dalies ar visiškai yra netekęs gebėjimų savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Socialinių paslaugų teikimu siekiama padėti asmeniui negalinčiam savarankiškai pasirūpinti savimi. Šio įstatymo tikslas – sudaryti sąlygas ugdyti ar stiprinti gebėjimus ar galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat panaikinti socialinę atskirtį.⁵

Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatyme (2006) išskiriamos socialinių paslaugų rūšys, kurios pateikiamos 3 paveiksle.

3 pav. Socialinių paslaugų rūšys

Bendrosios socialinės paslaugos yra atskiros, be nuolatinės specialistų priežiūros teikiamos paslaugos. Bendrųjų socialinių paslaugų tikslas – ugdyti ar kompensuoti asmens (šeimos)

⁵ Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 17- 589.

gebėjimus savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime. Bendrosios socialinės paslaugos teikiamos socialinių paslaugų įstaigose ir asmens namuose.

Specialiosios socialinės paslaugos yra visuma paslaugų, teikiamų asmeniui (šeimai), kurio gebėjimams savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ugdyti ar kompensuoti bendrųjų socialinių paslaugų nepakanka. Specialiųjų socialinių paslaugų tikslas – grąžinti asmens (šeimos) gebėjimus pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę ar tenkinti asmens gyvybinius poreikius teikiant kompleksinę pagalbą. Specialiosios socialinės paslaugos teikiamos socialinių paslaugų įstaigose ir asmens namuose.⁶

Socialinės globos paslaugos yra viena iš šiuolaikinės visuomenės socialinių paslaugų rūšių, socialinės apsaugos sistemos sudedamųjų dalių. Jomis siekiama socialiai pažeistus asmenis integruoti į visuomenę, mažinti jų socialinę atskirtį. Neretai šios paslaugos dar vadinamos socialinio darbo paslaugomis ar tiesiog socialiniu darbu (Anheier, Kumar 2003; Haris, 2003; Žalimienė, 2003; Carey, 2008) (cit. Žalimienė, Lazutka, 2009, p. 22).

Socialines paslaugas apibrėžia ir teikimą/gavimą detalizuoja **Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas** (2006). Kataloge išskiriamos socialinių paslaugų rūšys, jos apibūdinamos pagal charakteristikas (apibrėžimas, tikslas, gavėjai, teikimo vieta, paslaugos teikimo trukmė / dažnumas, paslaugos sudėtis, paslaugas teikiantys specialistai, pateikiami kai kurių paslaugų ypatumai).⁷

Specialieji poreikiai pensijinio amžiaus asmenims nustatomi vadovaujantis Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu „Dėl Specialiųjų poreikių nustatymo ir jų tenkinimo sąlygų bei taisyklių patvirtinimo“ (2007). Specialusis poreikis – specialiosios pagalbos reikmė, atsirandanti dėl asmens įgimtų ar įgytų ilgalaikių sveikatos sutrikimų (neįgalumo ar darbingumo netekimo) ir nepalankių aplinkos veiksnių. Vadovaujantis šiuo teisės aktu specialieji poreikiai savivaldybėse nustatomi pagal šiuos pagrindinius kriterijus:

- Techninės pagalbos priemonių poreikis.
- Finansinės pagalbos priemonių poreikis.
- Socialinių paslaugų poreikis.⁸

Slaugos ir socialinių paslaugų bendro teikimo tvarkos aprašas nustato slaugos ir socialinių paslaugų bendro teikimo pagrindinius tikslus ir principus, paslaugų gavėjus, ilgalaikės priežiūros paslaugų organizavimą, dokumentavimą bei finansavimą. Ilgalaikės priežiūros paslaugos gali būti teikiamos asmens namuose, pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų įstaigose, turinčiose licencijas teikti šias paslaugas. Teikiant ilgalaikės

⁶ Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 17- 589.

⁷ Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 43-1570.

⁸ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Specialiųjų poreikių nustatymo ir jų tenkinimo sąlygų bei taisyklių patvirtinimo“ (2007). *Valstybės žinios*, Nr. 120-4907.

priežiūros paslaugas vadovaujamosi teisės aktais, reglamentuojančiais slaugos ir socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą.⁹

Socialinio darbo paslaugų finansavimas ir teikimas priklauso nuo savivaldybės vykdomos socialinės politikos, savivaldybės tarybų priimamų sprendimų, kurie atsispindi savivaldybės strateginiame veiklos plane bei savivaldybės biudžete. Savivaldybės strateginis veiklos planas susideda iš programų, viena kurių skirta socialinio darbo paslaugų finansavimui ir teikimui. Projektai ir programos tvirtinami savivaldybės administracijos direktoriaus arba tarybos įsakymais (cit. Kotova, 2012, p. 181).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje socialinių paslaugų teikimas tampa vis svarbesne ir aktualesne socialinės paramos sistemos dalimi. Socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą Lietuvoje reglamentuoja: Lietuvos respublikos įstatymai, Vyriausybės nutarimai, ministrų įsakymai, taip pat savivaldybių tarybų patvirtinti dokumentai. Socialinė pagalba Lietuvoje yra teikiama paslaugomis ir pašalpomis. Paslaugos skirstomos į bendrąsias (teikiamas tam tikriems asmenims, stengiantis padėti jiems ir išmokyti gyventi savarankiškai), specialiąsias (teikiamas asmenims, turintiems papildomų poreikių) ir socialinę globą. Visų šių paslaugų tikslas – padėti žmogui pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę.

1.2.2. Socialinių paslaugų teikimo pensijinio amžiaus asmenims Lietuvos praktika

1.2.2.1. Socialinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims klasifikacija ir teikėjai

Socialinės paslaugos, kaip teigia Guogis, Bernotas, Ūselis (2000, p 8) yra viena iš sudėtinių socialinės apsaugos sistemos dalių. Socialinės paramos tikslas yra padėti žmonėms, neturintiems finansinių resursų (arba jų turintiems nepakankamai). Socialinės paramos išmokos skirtos užtikrinti asmens minimalų pragyvenimo standartą ir yra finansuojamos iš valstybės biudžeto (mokesčiais).

Marginalaus liberalaus modelio elementai Lietuvoje pastaruoju metu yra sustiprėję dėl naujoviško socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo būdų bei dėl išaugusių labdaros mastų. Už socialines paslaugas Lietuvoje ir toliau labiausiai yra atsakingos savivaldybės. Socialinė parama, kurią sudarė:

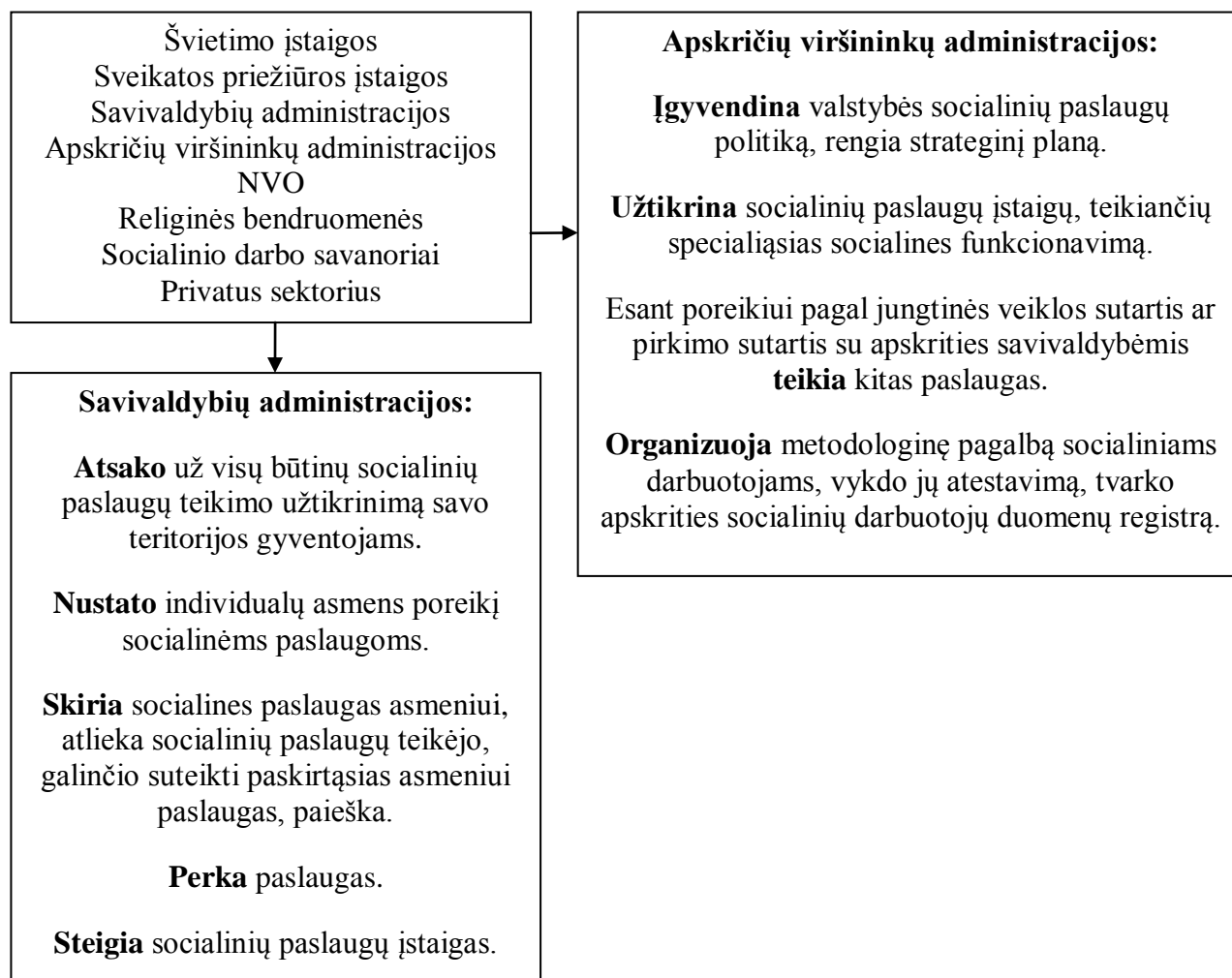
- Globos institucijos.
- Dienos centrų paslaugos.
- Socialinės pašalpos.

Visi šie elementai daugiausia buvo administruojami valstybinių institucijų. Socialinės paramos Lietuvoje savybės taip pat „tilpo“ į korporatyvinį modelį. Papildomos specialios socialinės

⁹ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl slaugos ir socialinių paslaugų bendro teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo (2007). *Valstybės žinios*, Nr. 112-4273.

išmokos, nors ir teikiamos valstybės, negali būti priskiriamos nei korporatyviniui, nei liberaliam marginaliam, nei instituciniam socialdemokratiniam modeliui (Guogis, 2006, p. 36).

4 paveiksle yra pateikiami pagrindiniai socialinių paslaugų teikėjai, remiantis Žalimiene (2005).

4 pav. Socialinių paslaugų teikėjai pagal Žalimienę (2005)

Lietuvos socialinės paramos sistemą sudaro:

- Piniginė socialinė parama. Dalis piniginės socialinės paramos teikiama įvertinant gavėjų pajamas, kita dalis – tam tikroms gyventojų kategorijoms nepatikrinus jų pajamų.
- Socialinės paslaugos.

Paslaugų teikimo veiklą vykdo paslaugų teikimo institucijos, galinčios veikti kaip:

- Biudžetinės įstaigos.
- Nevyriausybinių organizacijų įstaigos.
- Privatūs paslaugų teikėjai.

Didžiausia atsakomybė už socialinių paslaugų teikimą tenka savivaldybei, kuri analizuoja įvairių visuomenės grupių poreikius ir planuoja lėšas, reikalingas socialinėms paslaugoms

finansuoti. *Daugelyje savivaldybių įsteigtos ir steigiamos socialines paslaugas teikiančios įstaigos:*

- Socialinių paslaugų tarnybos.
- Socialinių paslaugų (paramos) centrai.
- Kitos.

Taigi, socialinių paslaugų administravimo ir jų teikimo struktūriniais vienetais Lietuvos savivaldybėse laipsniškai tampa (Vareikytė, Kaziliūnas ir kt., 2006, p. 6–7) (cit. Indrašienė, Margelienė, 2009, p. 144):

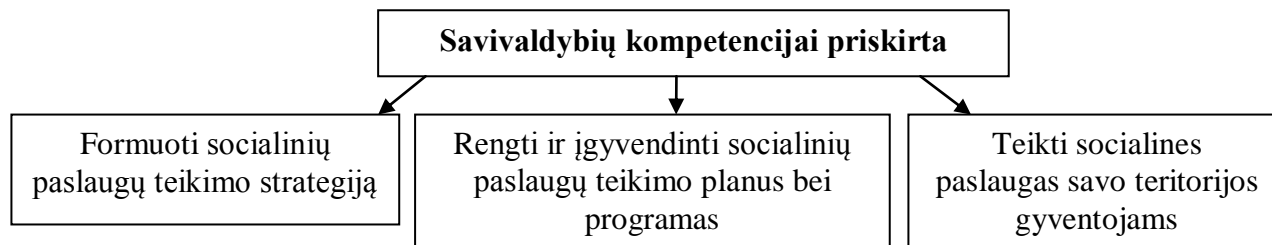
2 lentelė

Socialinių paslaugų administravimo ir jų teikimo struktūriniai vienetai

Eil. Nr.	Struktūriniai vienetai	Apibūdinimas
1.	Socialinių paslaugų skyriai	Juose dirba keli darbuotojai, atsakingi už socialinių paslaugų organizavimą.
2.	Socialinių paslaugų centrai	Juose dirba nuo keliolikos iki keliasdešimties darbuotojų, tiesiogiai teikiančių socialines paslaugas.

Remiantis Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymu (2006), pagrindiniai socialinių paslaugų teikimo organizatoriai yra miestų ir rajonų savivaldybės. Jos atsako už socialinių paslaugų teikimą savo teritorijoje gyvenančioms įvairioms socialinėms grupėms.

Savivaldybių kompetencijai yra priskirta:

5 pav. Savivaldybių kompetencijos teikiant socialines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims

Organizuodama socialines paslaugas, savivaldybė bendradarbiauja:

- Su kitomis socialines paslaugas administruojančiomis institucijomis.
- Nevyriausybėmis organizacijomis.
- Religinėmis bendruomenėmis.
- Fiziniais bei juridiniais asmenimis.

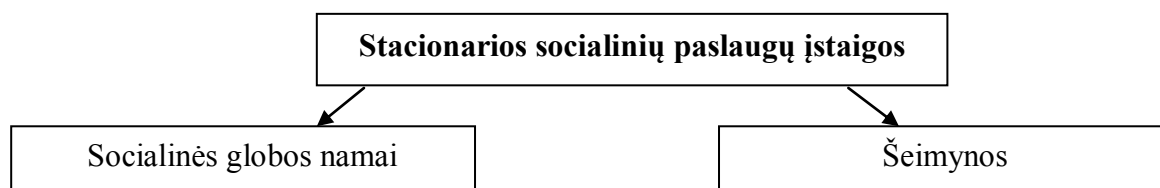
Savivaldybių veikla turi būti administruojama taip, kad būtų taikomos naujausios, pažangiausios valdymo formos, užtikrinama reikalinga bei kokybiška personalo struktūra, pakankama darbuotojų kvalifikacija, darbo krūvis ir galiausiai, kad maksimaliai būtų įgyvendinti institucijos tikslai bei plėtros strategija (cit. Bitinas, Guogis, Migun, Važgytė, 2010, p. 19).

Kaip teigia Hitaitė, Spirgienė (2007, p. 903-904), Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija (SAM) vis daugiau dėmesio skiria namų slaugos plėtrai, šeimos gydytojo bei slaugytojo institucijoms stiprinti. Siekis kuo ilgiau išlaikyti žmogų jo įprastoje aplinkoje ir šeimos apsuptyje, teikiant kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas, yra teisingas, tačiau reikia pripažinti, kad namų slaugos plėtrai itin didelės įtakos turi socialiniai veiksniai. Esant nepritekliams, prastoms buitinėms sąlygoms, vis daugiau pensijinio amžiaus žmonių, netekę sveikatos ir bent dalies savarankiškumo, priversti kreiptis pagalbos į stacionarias gydymo ir slaugos įstaigas. Autorių teigimu, rūpinantis bendruomenės sveikata, be pirminės sveikatos priežiūros paslaugų būtina teikti ir socialines paslaugas. Socialinės paslaugos skirtos įvairiems žmonių socialiniams poreikiams tenkinti skirtingais žmogaus amžiaus tarpsniais.

Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų kataloge (2006), *skiriamos šios socialinių paslaugų įstaigų grupės*¹⁰:

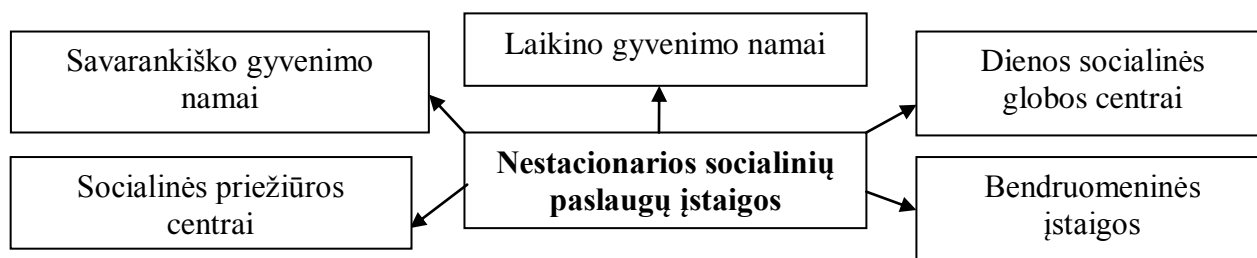
- Stacionarios socialinių paslaugų įstaigos.
- Nestacionarios socialinių paslaugų įstaigos.

Stacionarios socialinių paslaugų įstaigos pateikiamos 6 paveiksle.

6 pav. Stacionarios socialinių paslaugų įstaigos

Nestacionarios socialinių paslaugų įstaigos pateikiamos 7 paveiksle.

7 pav. Nestacionarios socialinių paslaugų įstaigos

Kaip teigia Guogis (2008, p. 33), stacionariosios globos įstaigos nuo nestacionariųjų skiriasi tuo, kad šiose socialinės paslaugos yra teikiamos tik tam tikrą laiką, pavyzdžiui, vieną dieną. Tuo tarpu stacionariosios globos įstaigos tam tikrą laiką tapo socialinės paslaugos gavėjo, kuriam reikalinga nuolatinė priežiūra, gyvenamoji vieta. Į socialinių paslaugų teikimo veiklą kartu su valstybinėmis ir savivaldybinio pavaldumo įstaigomis vis plačiau įtraukiamos nevyriausybinės organizacijos, savanoriai bei neformalūs paslaugų teikėjai. Svarbus vaidmuo tenka kai kurioms

¹⁰ Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 43-1570.

tarptautinėms, bažnytinėms ir privačioms socialinių paslaugų teikimo organizacijoms. Kartais valstybės ir savivaldybių administruojamos socialinės paslaugos yra tiesiogiai užsakomos pasirašant sutartis, ir nevyriausybinių bei privačių organizacijų jos teikiamos ilgesnį ar trumpesnį laiką. Išankstiniais paskaičiavimais nevyriausybinių organizacijų efektyvumas, teikiant socialines paslaugas 3 kartus didesnis nei valstybės ir savivaldybių administruojamųjų (Guogis, Gudelis, 2003, p. 32).

Apibendrinant galima teigti, kad socialinių įstaigų steigėjai gali būti savivaldybės, nevyriausybinių organizacijų, religinės bendruomenės. Remiantis socialinių paslaugų teikimo pobūdžiu, socialinės paslaugos skirstomos į bendruomenines (nestacionarias) ir rezidentines (stacionarios globos) paslaugas. Bendruomeninės paslaugos, tai: pagalba namuose, dienos globa, socialinio darbo paslaugos (neįgaliųjų aprūpinimas kompensacine technika; maitinimo organizavimas ir kt.). Šios paslaugos teikiamos asmeniui gyvenant savo namuose. Klientas ateina į socialinių paslaugų įstaigą reikalingos paslaugos arba gauna reikalingas paslaugas savo namuose. Rezidentinės (stacionarios) paslaugos, tai: stacionarios globos paslaugos, laikino apgyvendinimo paslaugos. Stacionarios globos paslaugos asmeniui teikiamos visą parą, šias paslaugas teikiančioje įstaigoje. Laikino apgyvendinimo paslauga teikiama ribotą laikotarpį (Žalimienė, 2003, p. 21-26).

1.2.2.2. Edukacijos aspektas socialinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims sistemoje

Vakarų šalyse daugeliui pensijinis amžius yra laisvės ir mokymosi metas. Lietuvoje požiūrio į pensijinio amžiaus žmones negalima atsieti nuo sudėtingos šalies visuomeninės politinės padėties: jaunesnės kartos nevertina „anais laikais“ įgytos patirties ir išminties. Tarp kartų padidėjo psichologinė įtampa, pensijinio amžiaus žmonės dažniau jaučia vienišumą, socialinę izoliaciją, bendravimo su aplinkiniais sunkumus (apleistumo, nereikalingumo jausmas), jaučiama daugiau individualizmo, beviltiškumo (Čeremnych, 2003, p. 85-90).

Pastaraisiais dešimtmečiais, kaip teigia Ruškus, Mažeikis (2007), vykstantys ekonominiai ir socialiniai pokyčiai atskleidė žinių svarbą visuomenėje ir mokymosi (edukacijos) visą gyvenimą poreikį. Edukacija šiuo aspektu įvardijama kaip viena iš esminių socializacijos priemonių, orientuota į visus visuomenės narius, vystant jų asmenybę, skatinant aktyvų dalyvavimą visuomenei naudingose veiklose, socialiai bendrauti ir bendradarbiauti su įvairaus amžiaus, grupių, socialinės padėties žmonėmis, ugdant vertybines nuostatas ir užtikrinant kultūrinį žmonijos tęstinumą ir vystymąsi. Mokslininkų teigimu, susiformavusi demokratinė santvarka tiek Lietuvoje, tiek daugelyje Europos šalių taip pat akcentuoja lygių galimybių svarbą, skatinant visas asmenų grupes integruotis ir būti visaverčiais visuomenės nariais nesivaržant savo kilmės, socialinės padėties, rasės, amžiaus. Visuomenėje atsirandančios technologinės ir socialinės naujovės reikalauja vis

platesnių žinių, skatina žmones nuolat ieškoti atsakymų, būti ugdomiems ir tobulėti, realizuojant savo tikslus bei galimybes.

Vis didesnę studentų dalį sudaro pensijinio amžiaus žmonių auditorija. Išaugo andragogikos, t. y. suaugusiųjų mokymo, žinių svarba. Pensijinio amžiaus žmonės mokosi kitaip negu tik studijų metu dvidešimties metų sulaukęs jaunimas. Šių studentų suvokimas ir motyvacija skirtingi; jie teikia pirmenybę kitiems mokymo ir mokymosi metodams; jie turi galimybę reflektuoti ir mokymosi procese panaudoti įgytą gyvenimo patirtį bei išsiugdytus praktinio darbo gebėjimus (Želvys, 2005, p. 174).

Pensijinio amžiaus asmenų mokymas(is) visą gyvenimą trunkančio mokymosi kontekste tampa išsivysčiusios visuomenės norma. Aktyvaus pilietiškumo skatinimas ir įsidarbinimo galimybių didinimas – tai vieni svarbiausių tikslų. Siekiant įgyvendinti šiuos tikslus turėtų būti sukurta teisinga, lanksti, kiekvienam prieinama mokymąsi visą gyvenimą laiduojanti sistema. Išskirtinis suaugusiųjų švietimo vaidmuo akcentuojamas Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų dokumentuose:

- Hamburgo deklaracija, 1997.
- Lisabonos strategija, 2000.
- Hagos deklaracija, 2000.
- Darbotvarkė-21, 2003.
- Darnaus vystymosi švietimo strategija, 2005 (Teresevičienė, Rutkauskienė, Volungevičienė ir kt., 2008, p. 12-13).

Švietimas ir mokymas yra svarbūs veiksniai siekiant Lisabonos strategijos tikslų – didesnio ekonomikos augimo, konkurencingumo ir socialinės integracijos. Tokiomis aplinkybėmis valstybių narių nacionalinėse reformų programose vis labiau pabrėžiamas pensijinio amžiaus asmenų mokymosi vaidmuo ir jo poveikis asmeniniam tobulėjimui ir savirealizacijai. Tačiau be kelių išimčių šie programos aspektai įgyvendinami labai vangiai. Dauguma švietimo ir mokymo sistemų daugiausia skirtos jaunimo švietimui ir mokymui, ir padaryta menka pažanga keičiant šias sistemas, kad jos atspindėtų visą gyvenimą trunkančio mokymosi poreikius. Naujausi moksliniai tyrimai patvirtina investavimo į pensijinio amžiaus asmenų mokymąsi svarbą (Komisijos komunikatas, 2006).

Pensijinio amžiaus žmonės, kaip teigia Alekna, Barkauskaitė ir kt. (2004, p. 148), dažniausiai patys gali laisvai pasirinkti, ar dalyvauti mokymosi procese, ar semtis papildomų žinių. Dažnai tai priklauso nuo išsilavinimo, susiklosčiusio gyvenimo būdo bei įpročių, aplinkos. Dėl pasikeitusio socialinio statuso, šeimyninio gyvenimo kaitos, pozicijos praradimo šeimoje ir visuomenėje, psichologinio ir fiziologinio senėjimo dažnam socialinė adaptacija tampa sunkiai įveikiamu barjeru. Dalis pensijinio amžiaus asmenų linkę vengti naujovių. Jiems turėtų būti

specialiai sukurta aplinka, kurioje galėtų pasitikėti savimi ir mokytis. Pensijinio amžiaus žmonės išlėto prisitaiko prie praradimų (visuomeninio statuso, artimų žmonių, klausos, regos, sveikatos ir t.t.), randa būdų juos kompensuoti. Mokslininkai teigia, kad svarbiausia – ne ką veiki sulaukus senatvės ar ko pasieki gyvenime, bet kaip tai priimi ir išgyveni.

Mendes de Leon (2005) teigimu, pensijinio amžiaus asmenų socialinio aktyvumo funkcija – tai naujos informacijos gavimas ir plėtojimas bei emocijų reguliavimas. Pripažįstama, kad socialinis aktyvumas yra susijęs su sėkmingu senėjimu. Atlikti moksliniai tyrimai rodo, kad dalyvavimas socialinėje veikloje veikia fizinę sveikatą, pažinimo funkcijas ir padeda išgyventi sunkumus (Wilson Mendes de Leon, Barnes, 2002). Kita vertus, socialinis aktyvumas susijęs su geresne funkcinė būkle, mažesne priklausomybe ateityje, funkcinio būklės pagerėjimu, atliekant kasdienę veiklą. Socialinis aktyvumas padeda pensijinio amžiaus žmonėms susitvarkyti su emocijomis, o tai veikia jų psichologinę savijautą. Tyrėjai pabrėžia, kad svarbu yra palaikyti socialinį aktyvumą, nes jis teikia žmogui galimybę sustiprinti santykį su kitais, gauti palaikymą. Tai teikia socialinę paramą bei priklausomybės grupei jausmą, dalinimąsi informacija (cit. Miežytė-Tijūšienė, Bulotaitė, 2012, p. 199-200).

Lietuvos pensijinio amžiaus asmenų švietimas yra pernelyg atsietas nuo realybės, kartais akademiškas, nutolęs nuo praktikos, kartais pernelyg sudėtingas ir neįvykdomas nuo mokymo(si) nutolusiam žmogui. Mokymosi visą gyvenimą idėjos įgyvendinimo Lietuvos suaugusiųjų švietime perspektyva gali būti kuriama sudarant sistemines prielaidas suaugusiųjų švietimo kaitai, t.y. projektuojant suaugusiųjų švietimą pagal pateiktą scenarijų. Siekiant mokymosi visą gyvenimą vizijos tęstinumo iki 2020 m., šiuose siekiniuose numatyta, kad turėtų nykti ribos tarp individų supančios socialinės aplinkos sričių kaip valstybės, rinkos ir visuomenės. Taip pat turėtų ryškėti metakognityvinių procesų ir prasmės paieškos svarba. Siekiant asmeninio žmogaus tobulėjimo bei mokymosi visą gyvenimą idėjos raiškos, ateities suaugusiųjų švietime prioritetingos sritys pateikiamos 3 lentelėje.

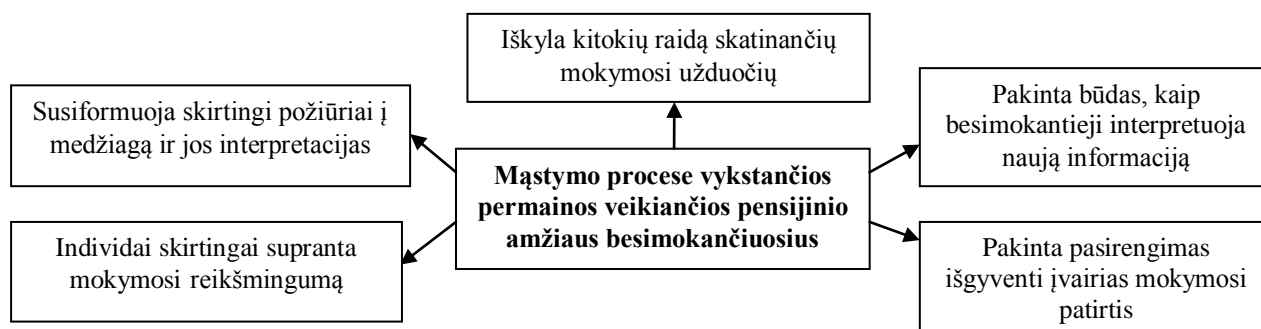
3 lentelė

Ateities suaugusiųjų švietimo prioritetingos sritys

Eil. Nr.	Prioritetingos sritys
1.	Informacijos skaidrumas ir prieinamumas
2.	Veiklos autonomiškumas
3.	Kūrybiškumas
4.	Pasirinkimo galimybė
5.	Inicijavimo laisvė

Mokymosi išėjus į pensiją paskirtis – tenkinant pažinimo poreikius užsitikrinti pilnavertį gyvenimą. Vienas iš galimų (ir kai kuriose valstybėse plačiai praktikuojamų) tikslų – dalyvavimas nevalstybinio sektoriaus veiklose savanoriškais pagrindais (Bėkšta, Dienys, 2011, p. 2)

Lukošūnienė (2010) analizuodama Knowles (2007) darbus teigia, kad laikui bėgant individo mąstymo procese vyksta tam tikros permainos, kurios gali paveikti besimokančius pensijinio amžiaus asmenis. Tačiau pensijinio amžiaus asmenys priklauso nuo jų pažintinės raidos.

8 pav. Mąstymo procese vykstančios permainos veikiančios pensijinio amžiaus besimokančiuosius

Vaicekauskienės ir kt. (2007) teigimu, nuolatinis pensijinio amžiaus žmogaus mokymasis yra naudingas ir jam pačiam, ir visuomenei, kurioje gyvena. Asmeniui mokymasis padeda adaptuotis kintančioje aplinkoje, dalyvauti socialiniame gyvenime, sveikiau gyventi bei išlikti ekonomiškai saugiam, be to, teikia saviugdą džiaugsmo. Didėjant visuomenės narių išsilavinimui didėja ir kūrybinės jos galios, ūkio našumas bei konkurencingumas tarptautinėse rinkose, taip pat socialinė sanglauda bei politinis stabilumas. Dėl to pensijinio amžiaus žmonių mokymas(is) tampa svarbia strategine švietimo kryptimi.

Barkauskaitė, Blažienė, Gribniak, Čeremnych (2004, p. 38-49) savo darbuose išanalizavo fiziologinius, socialinius, psichologinius, pedagoginius veiksmus, darančius įtaką pensijinio amžiaus žmonių mokymuisi. Dauguma pensijinio amžiaus žmonių ir net ilgaamžių galėtų sėkmingai mokytis ir įgyti naujų žinių. **Pagrindiniai pensijinio amžiaus žmonių mokymosi principai** – galimybė pasirinkti juos dominantį dalyką bei gauti žinių apie jį pagyvenusiajam priimtina forma. Mokslininkų teigimu, būtina siekti, kad pensijinio amžiaus žmogus kuo ilgiau savarankiškai apsitarnautų, gyventų įprastinėje aplinkoje, galėtų tenkinti savo kultūrinius ir dvasinius poreikius, oriai gyventų visavertį gyvenimą, dalyvautų bendruomenės gyvenime, pagal galimybes būtų naudingas kitiems.

Pensijinio amžiaus žmonės dažnai nesuvokia vykstančių permainų esmės, jų socialinė adaptacija apsunkinta, pasireiškiantis užsispyrimas, pasimetimas dažniausiai atspindi informacijos ir žinių trūkumą. Pensijinio amžiaus žmonės į pažangos procesą reaguoja nelanksčiai, linkę vengti bet kokių naujovių ir žinių. Jiems gali reikėti susikurti aplinką, kurioje jie galėtų pasitikėti savimi. Įvairios mokymo programos suteiktų galimybę padėti rengtis sveikai senatvei, realizuoti save visuomeninėje veikloje, bendrauti su aplinkiniais ir šitaip likti aktyviu visuomenės nariu (Aleksna, Barkauskaitė ir kt., 2004, p. 149).

Apibendrinant galima teigti, kad į suaugusiųjų mokymą(si) įsitraukia vis daugiau pensijinio amžiaus žmonių, tačiau ši sritis nestokoja ir spręstinių uždavinių. Ypač išskiriami tokie tobulintini suaugusiųjų švietimo sistemos aspektai, kaip programų lankstumas, dalykų turinio šiuolaikinės darbo rinkos atitikimas, dėstytojų kompetentingumas, profesinei veiklai būtinų kompetencijų ugdymas, šiuolaikinių metodų taikymas. Remiantis šiais duomenimis, galima teigti, kad pensijinio amžiaus asmenų švietimas turi tenkinti besimokančiojo reikmes darbo rinkoje ir asmeniniame gyvenime, spręsti aktualias šiuolaikinio gyvenimo problemas, kurios tiesiogiai susijusios su darniu visuomenės vystymusi (Teresevičienė, Rutkauskienė, 2008, p. 14).

1.2.2.3. Įstatyminės bazės, reglamentuojančios edukacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims, apžvalga

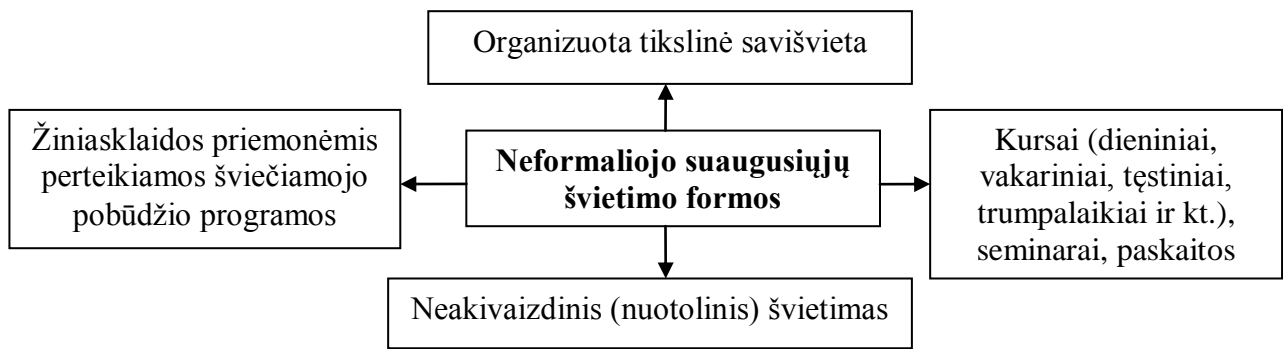
Kultūros institucijų šviečiamasis, mokomasis, lavinamasis ir auklėjamasis vaidmuo, anot Urmonienės (2002), ne mažiau svarbus ir suaugusiam žmogui, netgi sulaukusiam pensijinio amžiaus. Pensijinio amžiaus žmonių skaičius auga, jie daro įtaką bręstantiems anūkam. Pensijinio amžiaus žmonių svarbiausi informacijos šaltiniai išlieka kultūros institucijos ir žiniasklaida. Šios institucijos turi atlikti ne tik švietimo ar rekreacijos funkcijas, bet ir padėti sutikti senatvę, atgauti gyvybines jėgas, be to, orientuoti į visuomeniškai kryptingą anūkų auklėjimą.

Pensijinio amžiaus asmenų ugdymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas.¹¹ Šis įstatymas reglamentuoja neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemą, nustato jos sandaros, veiklos ir valdymo pagrindus. Įstatymo tikslas – suteikti teises garantijas neformaliojo suaugusiųjų švietimo dalyviams, vykdytojams ir socialiniams partneriams, padėti įgyvendinti įgimtą žmogaus teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę, laiduoti asmeniui galimybę įgyti žinių ir gebėjimų, kurių jam reikia kaip demokratinės visuomenės piliečiui ir tam tikros profesijos specialistui, prisidėti prie kūrybingo ir prasmingo laisvalaikio. Organizuojant neformalųjį švietimą, vadovaujamosi:

- Lietuvos Respublikos Konstitucija.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas.
- Kitais įstatymais bei teisės norminiais aktais.

Neformaliojo suaugusiųjų švietimo formos pateikiamos 9 paveiksle.

¹¹ Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, Nr. 66-1909.

9 pav. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo formos

Rengti ir įgyvendinti neformaliojo suaugusiųjų švietimo programas gali Lietuvos neformaliojo švietimo įstaigos, taip pat bendrojo lavinimo, profesinio mokymo, aukštesniosios ir aukštosios mokyklos, įsteigusios neformaliojo suaugusiųjų švietimo padalinius (skyrius, grupes ir t.t.), kiti juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka yra įgiję teisę užsiimti neformaliojo suaugusiųjų švietimu. Ši nuostata privalomai netaikoma fizinių asmenų organizuojamiems vienkartiniais neformaliojo švietimo renginiams.

Neformalus suaugusiųjų mokymasis Lietuvoje tampa vis labiau paplitusia švietimo forma, padedančia asmeniui įgyti profesinei veiklai reikalingų teorinių žinių, tobulinti turimą kvalifikaciją, gebėjimus. Didėjantis žinių poreikis darosi vis svarbesnis tiek individams, tiek ir organizacijoms, siekiantiems įsitvirtinti ir išlikti konkurentiškoje, nuolat kintančioje aplinkoje. Spartūs technologiniai pokyčiai reikalauja nuolat mokytis, įvaldyti naujas kompetencijas, įgyti naujų žinių (Alifanovienė, Šapelytė, Gelžinienė, 2008, p. 11).

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme¹² teigiama, kad vienas iš koncepcijos principų yra atvira, pagrįsta įvairių formų ir institucijų sąveika. Ji sudaro sąlygas kiekvienam asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją.

Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2007 – 2013 metams tikslas – padėti socialinės rizikos ir socialinę atskirtį (pensijinio amžiaus asmenims) patiriantiems asmenims integruotis į darbo rinką, siekiant išvengti jų socialinės atskirties, didinti gyventojų ekonominį aktyvumą ir užimtumą, skatinti kokybišką darbo vietų kūrimą ir užtikrinti lygias galimybes visiems dalyvauti darbo rinkoje bei visuomenės gyvenime. Šios strategijos atliepia Europinius dokumentus, kuriais siekiama užtikrinti pensijinio amžiaus asmenų ilgesnį išlaikymą darbo rinkoje. Kaip teigia Dromantienė, Kanopienė (2004, p. 19), tokiu pensijinio amžiaus asmenų ekonominio aktyvumo skatinimu numatoma, kad visų valstybių narių socialinė ir užimtumo politika turėtų būti grindžiama pensijinio amžiaus žmonių vienodų galimybių užtikrinimo raidos procese principu. Šio principo

¹² Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 63-2853.

laikymosi svarba įvairiose socialinės politikos srityse ypač pabrėžiama Regioninėje įgyvendinimo strategijoje, kuri buvo priimta 2002 m. rugsėjo mėnesį Berlyne vykusioje Europos Sąjungos valstybių narių Senėjimo konferencijoje. Strategijoje išdėstyta dešimt svarbiausių įsipareigojimų, kuriais siekiama užtikrinti pagyvenusių žmonių integraciją į visuomenės gyvenimą ir skatinti jų aktyvumą:

- Pritaikyti socialinės apsaugos sistemas.
- Keisti padėtį darbo rinkoje.
- Plėtoti mokymąsi visą gyvenimą ir reformuoti švietimo sistemas.
- Gerinti gyvenimo kokybę visuose žmogaus gyvenimo tarpsniuose.
- Atsižvelgti į moterų ir vyrų poreikius bei užtikrinti lygias lyčių galimybes.
- Remti šeimas.
- Skatinti kartų solidarumą (Regional, 2002).

Vienas iš pagrindinių ir svarbiausias dokumentas yra Mokymosi visą gyvenimą Memorandumas (2001). Jį priėmė 2000 metais Europos Komisija. Memorandume pabrėžiama besimokančiojo vieta mokymosi procese, lygių galimybių garantas. Kita vertus, Memorandume yra akcentuojama įsidarbinimo galimybių didinimas, gebėjimų ugdymas ir ekonominė raida. Šie du šiuolaikinių socialinių ir ekonominių pokyčių bruožai tarpusavyje susiję. Jie nurodo du vienodai reikšmingus mokymosi visą gyvenimą tikslus: skatinti aktyvų pilietiškumą ir didinti galimybę įsidarbinti. Aktyvus pilietiškumas atskleidžia, ar ir kaip žmonės dalyvauja visose visuomeninio ir ekonominio gyvenimo srityse, kaip jie išnaudoja pasitaikančias progas ir išvengia pavojų, kiek jaučiasi visuomenės nariai. Dažniausiai daugeliui žmonių apmokamas darbas garantuoja jų nepriklausomybę, savigarbą ir gerovę. Tai svarbiausias žmonių gyvenimo kokybės veiksnys. Galimybė dirbti – gebėjimas išsaugoti darbo vietą – yra ne tik pagrindinis aktyvaus pilietiškumo rodiklis, bet ir lemiamą sąlyga, siekiant visiško užimtumo, stiprinant Europos konkurencingumą ir gerovę „naujoje ekonomikoje“. Ir galimybė dirbti, ir aktyvus pilietiškumas priklauso nuo žmogaus turimų atitinkamų naujausių žinių ir įgūdžių, reikalingų dalyvaujant ekonominiame bei visuomeniniame gyvenime.

Tiriant mokymąsi visą gyvenimą, kaip teigia Dautaras, Rukštelienė (2006, p. 74-75), Lietuvoje yra atlikta nemaža mokslinių tyrimų. Suaugusiųjų savivaizdžio ypatybes ir nuolatinio mokymosi motyvaciją tyrė Beresnevičienė (1995), nustačiusi, kad pensijinio amžiaus žmonių nuolatinį mokymąsi laiko vertybe. Vertybinė orientacija į nuolatinį mokymąsi pensijinio amžiaus asmenų labiau vertinama (Beresnevičienė, 1995, p. 147–186). 2004 m. atliktas tyrimas Suaugusiųjų tęstinio mokymo galimybių plėtra mokymosi visą gyvenimą strategijos įgyvendinimo kontekste (tyrimo vadovas dr. Tamošiūnas). Šiame tyrime atlikta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa

ir nustatyta, kad Lietuvoje nuolatinis mokymasis dar nėra populiarus – per paskutinius metus, skaičiuojant nuo apklausos dienos, mokėsi mažiau nei penktadalis.

Spierts (2003) teigimu, švietimo veikla žmonėms suteikia galimybę labai skirtingu būdu mokytis to, kas jiems svarbu ir įdomu. Žmonės mokosi ne vien proto pagalba svarbų vaidmenį šiame procese vaidina taip pat ir jausmai bei valia. Mokymasis yra orientuojamas ne tik į žinių kaupimą, bet ir gebėjimų bei savimonės ugdymą. Žmonės lavėja ir tampa savarankiškais asmenybėmis tam tikru būdu tvarkydami savo gyvenimą bei įvairiais būdais sąveikaudami su gyvenamąja aplinka, į kurią įeina ir šeima, draugai, bendradarbiai, žiniasklaida ir t.t. Švietimo ir auklėjimo darbas turi įtakos tolesnei suaugusiųjų žinių, išvalgų, gebėjimų ir veiklumo plėtrai. Juo siekiama padėti žmogui suvokti dabartinę savo, kaip asmens padėtį, ieškoti galimybių jai pagerinti ir dalyvauti visuomenės gyvenime.

Laurinavičiūtė (2001, p. 52), nagrinėjo užsienio mokslininkų Knoxo, Knowleso, Lowe'o, Crosso, Motore'o, Kolbo, Jarvio darbus, kuriuose apibūrinami pensijinio amžiaus žmonių mokymosi ypatumai:

- Pensijinio amžiaus asmenų mokymasis orientuotas į jų poreikius, turimą patirtį ir individualų mokymąsi. Tai pažintinės ir psichosocialinės patirties gilinimas.
- Pensijinio amžiaus asmenų mokymas(is) yra savarankiškas, autonomiškas procesas, padedantis save ugdyti.
- Socialiniu požiūriu pensijinio amžiaus asmenų mokymas(is) yra naujų perspektyvų transformacija.

Pensijinio amžiaus asmenų mokymuisi būdingi išoriniai motyvai (gauti geresnį darbą, atlyginimą), tačiau pirmauja vidinė motyvacija (troškimas jausti pasitenkinimą darbu, savigarba, gyvenimo kokybė). Vidinės motyvacijos reikšmingumo didėjimas suteikia galimybę vyksti savivada pagrįstam mokymuisi, tačiau toks mokymasis, kai patys individai imasi iniciatyvos, nusistato mokymosi tikslus, organizuoja išteklius, renkasi tinkamas strategijas ir patys vertina savo mokymąsi, Lietuvoje dar nėra populiarus (Linkaitytė, Lukšytė, 2003 p. 125–131) (cit. Dautaras, Rukštelienė, 2006, p. 74-75).

Apibendrinant galima teigti, kad pagrindiniai įstatymai, reglamentuojantys pensijinio amžiaus asmenų edukacines paslaugas yra: Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2006) ir Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998) bei kiti teisės norminiai aktai. Juose akcentuojama, kad būtina sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kompetencijų.

1.2.3. Užsienio praktikos, teikiant socioedukacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims, pavyzdžiai

Socialinė apsauga Europos Sąjungoje buvo mažai suvienodinta. Socialinės politikos konvergencija reiškėsi tik dėl politikos tikslų, kai kuriais socialinės įterpties klausimais ir dėl bazinės socialinės paramos. Galima teigti, kad Europos Sąjungoje vienintelės tikrai suderintos sritys yra sveikatos apsauga ir saugumas darbo vietoje. Taip ir nebuvo sukurta nė vieno Europos Sąjungos įstatymo, nurodančio išmokėti tam tikrą socialinių išmokų paketą. Svarbiausia kliūtis siekiant socialinės politikos suderinamumo ir suvienodinimo Europos Sąjungoje yra tai, kad nebuvo sukurta europinė socialinės apsaugos tarnyba. Viena svarbiausių to priežasčių yra pernelyg skirtingas Europos šalių ekonominio išsivystymo lygis (Guogis, 2006, p. 30). Kaip teigia Balaišienė, Beck ir kt. (2010, p. 5), XXI – ajame amžiuje žmonės turi prisitaikyti ir susitvarkyti su nuolatiniiais pokyčiais. Besikeičiantis pasaulis ir jo gyventojai priversti prisitaikyti prie naujos darbo aplinkos ir sąlygų, reikalaujančių ne tik žinių, naujų įgūdžių, bet ir kitokio požiūrio. Daugelyje Europos šalių visą gyvenimą trunkančio mokymosi įgūdžių pradeda mokyti jau nuo pradinės mokyklos. Kai kurių Europos šalių švietimo sistemos yra labiau pažengusios šia linkme – jose daug dėmesio skiriama mokymuisi mokytis, mokymosi įgūdžiams lavinti ne tik bendrojo ugdymo mokyklose, bet ir suaugusiųjų švietime. Kitose šalyse suaugusiųjų švietimui vis dar skiriamas nepakankamas dėmesys.

Vokietija. Vokietijos pensijinio amžiaus asmenų švietimas turi įvairias šaknis ir tradicijas. Tai menas praturtinti, tobulinti žmones, išlaisvinimas ir politinė nuovoka, veiksmas ir galių suteikimas, vertybėmis grįstas visuomenės švietimas ir tobulinimas, mokymas siekiant geresnių rezultatų darbe ir asmeniname gyvenime. Šiuo metu sąvokos „suaugusiųjų švietimas“ ir „tęstinis mokymasis“ vartojamos sinonimiškai. O tuo tarpu „tęstinis mokymasis“ turi daugiau profesinio rengimo atspalvio. „Suaugusiųjų švietimas“ daugiau suprantamas platesne prasme, nei tik kaip mokymasis profesijos ar profesijai.

„Deutscher Bildungsrat“ 1970 metais suaugusiųjų švietimą apibrėžė, kaip tęstinį ar atnaujintą organizuotą mokymąsi po pradinio išsilavinimo ir kaip darbo pereinamąjį etapą. Šio apibrėžimo kritikai sako, kad jis akcentuoja tik organizuotą ir suplanuotą mokymąsi, o suaugusiųjų mokymasis vyksta įvairiose situacijose ir įvairias būdais. Studentai ir besimokantieji aukštojo mokslo sistemoje yra nelaikomi suaugusiųjų švietimo dalimi. Vokietijoje daromas aiški takoskyra tarp tęstinio profesinio ir bendrojo tęstinio mokymosi bei švietimo. Kaip tai bebūtų, vienas iš pagrindinių principų suaugusiųjų švietime yra savanoriško dalyvavimo principas.

Kadangi Vokietijos pensijinio amžiaus asmenų švietime galioja pliuralizmas, finansinę paramą teikia įvairios organizacijos įvairiais būdais:

- Federalinė žemės ir bendruomenės.
- Privatus verslas.
- Donorų/rėmėjų organizacijos.
- Privatūs namų ūkiai.
- Federalinės darbo agentūros.
- ES projektai, įvairios ministerijos.
- Stojimo, narystės mokesčiai.

Kursų ir programų spektras tikrai yra platus ir įvairus. Tai ir bendro pobūdžio švietimas, profesinis mokymas, pilietinis, kultūrinis švietimas ar net akademinis mokymas(is). Kiekvienas gali lankyti kursus, paskaitas, seminarus kasdien ar kelis kartus per savaitę, dalyvauti savaitgalio mokymuose ar pasinaudoti šviečiamojo pobūdžio kelionėmis. Taip pat yra ir daug suaugusiųjų švietimo temų. Nuo kalbų mokymosi, iki politinio, tarpkultūrinio švietimo, sveikatos, meno, maisto ruošimo, kompiuterinių įgūdžių ugdymo, profesinio tobulinimo, o taip pat ir dalyvavimas laipsni suteikiančiose programose (Balaišienė, Beck ir kt., 2010, p. 19-20).

Italija. Italijos vyriausybė neskiria pakankamai finansinės paramos pensijinio amžiaus asmenų švietimui. Italijos neformalus švietimas prasidėjo nuo UNIVERSITA DELLA TERZA ETA veiklos (Trečiojo amžiaus universitetas). Visą gyvenimą trunkantis mokymasis turi galimybę skleistis ir plėtotis įvairiomis kryptimis ir būdais, pasinaudoti įvairiomis galimybėmis – nuolat atsinaujinančiu tęstiniu mokymusi, korekciniais kursais mokyklose, savanoriška veikla, vakariniiais užsiėmimais, specialiais mokymais, nuotoliniu mokymu, asociacijų organizuojama veikla, laisvalaikio užsiėmimais ir pan. Tačiau visos šios iniciatyvos vyksta be valstybės ar vietinės valdžios administracijų paramos: trūksta bendradarbiavimo, komandinio darbo, todėl suaugusiųjų mokymas neprogresuoja ir negali atliepti visų lūkesčių, o kartais tik veltui švaistomos lėšos ir eikvojamos pastangos. Valstybinės ir privačios institucijos turėtų dirbti drauge, kad atnaujintų programas ir atlieptų poreikius; reikia nusistatyti iš naujo prioritetus ir kokybės standartus, nepamirštant mažumų ir kitų specialiųjų poreikių turinčių grupių. Viso to trūksta dabartinėje Italijoje (Balaišienė, Beck ir kt., 2010, p. 29).

Teorinės dalies apibendrinimas

Mokslinė literatūros analizė atskleidė, kad:

1. Senstant visuomenei vis daugiau dėmesio reikia skirti pensijinio amžiaus žmonių gyvenimo kokybei, nes būtent ši žmonių grupė lems bendrą šalies gyvenimo lygį, visuomenės stabilumą. Pensijinio amžiaus asmenys turi prisitaikyti prie įvairiausių pokyčių: fizinių galimybių mažėjimu, finansinių galimybių mažėjimu, narystės grupėje mažėjimu, draugų netektimis, todėl labai svarbu atkreipti dėmesį į pensijinio amžiaus žmonių socialinius poreikius. Tenkindami savo socialinius poreikius pensijinio amžiaus žmonės galėtų: teikti visuomeniškai naudingas paslaugas, maloniai leisti laisvalaikį, bendrauti su bendraminčiais, dalintis savo patirtimi, mokytis ir tobulėti, rūpintis savo sveikata. Pensijinio amžiaus žmonės turėtų jaustis pilnaverčiais visuomenės nariais.

2. Lietuvoje socialinių paslaugų teikimas tampa vis svarbesne ir aktualesne socialinės paramos sistemos dalimi. Socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą Lietuvoje reglamentuoja: Lietuvos respublikos įstatymai, Vyriausybės nutarimai, ministrų įsakymai, taip pat savivaldybių tarybų patvirtinti dokumentai. Socialinė pagalba Lietuvoje yra teikiama paslaugomis ir pašalpomis. Paslaugos skirstomos į bendrąsias (teikiamas tam tikriems asmenims, stengiantis padėti jiems ir išmokyti gyventi savarankiškai), specialiąsias (teikiamas asmenims, turintiems papildomų poreikių) ir socialinę globą. Visų šių paslaugų tikslas – padėti žmogui pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę.

3. Pagrindiniai įstatymai, reglamentuojantys pensijinio amžiaus asmenų edukacines paslaugas yra: Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2006) ir Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998) bei kiti teisės norminiai aktai. Juose akcentuojama, kad būtina sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kompetencijų.

4. Į suaugusiųjų mokymą(si) įsitraukia vis daugiau pensijinio amžiaus žmonių, tačiau ši sritis nestokoja ir spręstinių uždavinių. Ypač išskiriami tokie tobulintini suaugusiųjų švietimo sistemos aspektai, kaip programų lankstumas, dalykų turinio šiuolaikinės darbo rinkos atitikimas, dėstytojų kompetentingumas, profesinei veiklai būtinų kompetencijų ugdymas, šiuolaikinių metodų taikymas. Pensijinio amžiaus asmenų švietimas turi tenkinti besimokančiojo reikmes darbo rinkoje ir asmeniniame gyvenime, spręsti aktualias šiuolaikinio gyvenimo problemas, kurios tiesiogiai susijusios su darniu visuomenės vystymusi.

2 skyrius. PENSIJINIO AMŽIAUS ASMENŲ SOCIALINIŲ EDUKACINIŲ PASLAUGŲ PLĖTOTĖS GALIMYBIŲ TYRIMAS

2.1. Tyrimo organizavimas ir metodika

Šiame tyrimo etape buvo naudojama standartizuota pusiau uždaro tipo anketa pensijinio amžiaus žmonėms ir interviu siekiant atskleisti ekspertų (specialistų, dirbančių su pensijinio amžiaus asmenimis) nuomonę apie socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybes. Anketinių duomenų ir interviu pagalba buvo siekiama atsakyti į tyrimo uždavinius, užsibrėžtą tikslą. Tyrimo tikslas – atlikti pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybių analizę.

Tyrimas vyko keturiais etapais:

- Pirmajame etape buvo suformuluota tyrimo problema ir jos aktualumas, konkretinami tyrimo uždaviniai, analizuojama mokslinė literatūra.
- Antrajame etape buvo apklausti ekspertai.
- Trečiajame etape buvo apklausti pensijinio amžiaus asmenys.
- Ketvirtajame etape buvo analizuojami gauti tyrimo duomenys.

Tyrimui atlikti pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas – anketinė apklausa. Anketinės apklausos metodas – būdas duomenims gauti pateikiant klausimų lapą, kurį pagal nurodytas taisykles užpildo klausiamasis (Tidikis, 2003). Anketinė apklausa atliekama prieš tai parengus klausimus. Anketa – klausimų, kuriuos apjungia tyrėjo siekimas ištirti kokį nors socialinį reiškinių ar procesą, visuma. Anketos autorius (sudarytojas) turi atsižvelgti į apklausiamųjų informuotumą apie tyrimo dalyką, jų kultūrinius ypatumus (bendravimo tradicijas, kalbos specifiką, patirtį) ir kt. (Kardelis, 2002).

Remiantis Rupšiene (2007, p. 53), pateikiame tuos etikos principus, kuriais buvo vadovautasi atliekant tyrimą:

- Tiriamasis (pensijinio amžiaus asmuo) tyrime dalyvavo tik savanoriškai.
- Tyrėjas atskleidė tiriamajam tyrimo esmę, informavo apie galimą riziką, tyrimo etikos principų laikymąsi.
- Tyrėjas užtikrino iš tiriamojo (pensijinio amžiaus asmens) ir apie tiriamąjį (pensijinio amžiaus asmenį) gautos informacijos konfidencialumą.
- Tyrėjas užtikrino tiriamojo (pensijinio amžiaus asmens) anonimiškumą.

Tyrimui atlikti buvo parengta anketa pensijinio amžiaus asmenims. Anketa sudaro: demografinių duomenų apie respondentus blokas bei teiginių blokai, atitinkantys tyrimo uždavinius.

Anketą pensijinio amžiaus asmenims (žr. 1 priedą) sudaro trys skyriai:

- Įvadinė dalis – socialinė – demografinė.

Respondentų prašoma nurodyti informaciją apie save: amžių, lytį, šeimyninę padėtį, gyvenamąją vietą.

- Pagrindinė dalis – tiesiogiai su tyrimo problema susiję klausimai.

Pagrindinę dalį sudaro 15 klausimų (13 uždaro tipo klausimų ir du atviro tipo klausimai).

Anketos pagrindinės dalies struktūra:

➤ pirmoje dalyje siekiama išsiaiškinti, kiek ir kokios informacijos turi pensijinio amžiaus asmenys apie socioeducacines paslaugas.

➤ antroje dalyje siekiama išsiaiškinti, kas būtų aktualu (socioeducacinių paslaugų aspektu) pensijinio amžiaus asmenims.

➤ trečioje dalyje siekiama išsiaiškinti, kokiomis formomis tai turėtų būti pateikta.

- Baigiamoji dalis – išreiškiama padėka už dalyvavimą apklausoje.

Atviro tipo anketos klausimams išanalizuoti taikytas content analizės metodas.

Tyrimo duomenys analizuojami taikant aprašomosios statistikos metodą. Aprašomoji statistika padeda patogiai, apibendrintai ir suprantamai aprašyti kiekybinius duomenis (Valackienė, 2005), naudojant duomenų grupavimo, dažnių pasiskirstymo, grafinio vaizdavimo ir kitus metodus (Rudzkienė, 2005).

Tiriamieji (pensijinio amžiaus asmenys) į daugumą anketoje pateiktų klausimų turėjo atsakyti x pažymėdami jiems tinkantį atsakymo variantą. Atsakydami į klausimus, respondentai galėjo pažymėti visus jam tinkančius atsakymų variantus, įrašyti galimus savo atsakymus bei išsakyti savo nuomonę.

Atlikus apklausą buvo kuriama surinktų duomenų matrica. Empiriniai duomenys buvo apdoroti, susisteminti ir grafiškai pavaizduoti naudojant SPSS-PC 17.0 for Windows, Windows Microsoft Office Excel 2007 bei Windows Microsoft Office Word 2007 programas. Šiame tyrimo etape statistinės analizės tikslas – apibendrintų duomenų gavimas ir siekimas atskleisti reiškinų bendrąsias savybes pagal tam tikrus kintamuosius. Buvo taikoma aprašomoji statistika (vidurkiai (M), procentai (%), standartiniai nuokrypiai (SD)). Analizei pagal tiriamųjų lytį buvo pasirinktas neparametrinis Man-Whitney U testas. Visų neparametrinių testų lentelių analizei buvo naudotasi vidurkiais (M) iš Anova testo. Tyrime gauti rezultatai apdoroti ir analizuoti remiantis duomenų patikimumo rodikliu ($p \leq 0,05$). Statistinio reikšmingumo rodiklis (p) parodo, kad respondentų nuomonė yra statistiškai reikšminga. Tiriamųjų nuomonė bus reikšminga, jei $p < 0,05$. Darbe pateikiami tik statistiškai reikšmingi duomenys. Duomenys, kurie neturėjo statistinio reikšmingumo nepateikiami.

Tyrimo metu buvo apklausti trys ekspertai (specialistai, dirbantys su pensijinio amžiaus asmenimis). Šiame tyrimo etape duomenų rinkimui buvo pasirinktas **kokybinis pusiau struktūruotas interviu metodas**. Ramanauskaitės (2002) teigimu, šis tyrimo metodas naudojamas respondentų emocijų ir požiūrių tyrimams – reiškiniui atskleisti iš vidaus. Ekspertams buvo pateikti aštuoni klausimai, kurie suskirstyti į tris grupes (žr. 2 priedą):

- pirma klausimų grupė skirta išsiaiškinti, kiek ir kokios informacijos turi pensijinio amžiaus asmenys apie socioeducacines paslaugas.
- antra klausimų grupė skirta išsiaiškinti, kas būtų aktualu pensijinio amžiaus asmenims socioeducacinių paslaugų aspektu.
- trečia klausimų grupė skirta išsiaiškinti, kokiomis formomis tai turėtų būti pateikta.

Tyrimui atlikti buvo pasirinktas individualus interviu iš anksto susitarus su kiekvienu ekspertu asmeniškai. Interviu buvo atliekamas vienu metu su vienu asmeniu. Interviu metu gauti atsakymai buvo rašomi ranka į protokolus. Gautiems duomenims analizuoti pasirinktas **content** (turinio) metodas. Šis būdas buvo panaudotas tiriamųjų išsakytoms mintims, nuomonei, kaip didelės apimties tekstinei medžiagai, nagrinėti. Tekstinę medžiagą sudarė respondentų teiginiai, pasakyti interviu su tyrėju metu. Šie teiginiai buvo suskirstyti į atitinkamas kategorijas bei analizuojami. Content (turinio) analizė šiame tyrimo etape pasirinkta neatsitiktinai, nes siekiama išsiaiškinti pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybes. Kokybinio tyrimo interviu metodas užtikrina duomenų išsamumą ir leido atskleisti pasirinktos socialinės grupės (ekspertų) nuomonę.

Kokybinio tyrimo validumas. Kokybinės tyrimo dalies validumas užtikrintas, pasitelkiant Šiaulių miesto savivaldybės Socialinių paslaugų centro direktorę. Tyrimas yra validus, kadangi yra išlaikytas kokybiniam tyrimui būdingas ir privalomas tyrimo atvirumo principas. Atliekant kokybinį tyrimą buvo vengta išankstinių nuomonių. Kokybiniam tyrimo metu buvo tikslingai pasirinkti ekspertai, kurie dirba su pensijinio amžiaus asmenimis. Tai įgalino gauti kokybiškus tyrimo duomenis, kurie atspindi ekspertų nuomones ir išryškina pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybių problemas.

2.2. Tyrimo imtis

Respondentų atranka – atsitiktinė. Mokslinėje literatūroje, anot Kardelio (2002) aprašoma, kaip parinkti tiriamuosius asmenis, tačiau visi jie remiasi vienu pagrindu – imties atsitiktinumu principu, t.y. visi populiacijos elementai turi turėti vienodas galimybes patekti į imtį. Imties reprezentatyvumas glaudžiai susijęs su imties didumu. Visi pensijinio amžiaus asmenys turėjo vienodas galimybes dalyvauti apklausoje, tai leidžia teigti, kad apklausos metu gauti duomenys bus reprezentatyvūs ir atspindės esamą situaciją.

Kokybinis tyrimas atliktas 2013 metų sausio mėnesį. Interviu metodu buvo apklausti trys ekspertai (specialistai), dirbantys su pensijinio amžiaus asmenimis. Demografiniai duomenys pateikiami 4 lentelėje.

4 lentelė

Ekspertų demografiniai duomenys (N=3)

Lytis			
Lytis	Moteris		Vyras
N	3		-
Amžius			
Metai	49	60	61
N	1	1	1
Išsilavinimas			
Kategorija	Aukštasis universitetinis		Aukštasis neuniversitetinis
N	2		1

Lytis ir amžius, išsilavinimas. Tyrime dalyvavo 3 moterys, dvi iš jų yra pensijinio amžiaus ir šiuo metu dirbančios. Tyrime dominuoja respondentai su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu (N=2).

Kiekybinis tyrimas atliktas 2013 metų vasario mėnesį Šiaulių miesto Socialinės paramos skyriuje ir Socialinių paslaugų centre. Tyrimui atlikti buvo pasirinkti pensijinio amžiaus asmenys, kurie lankosi Šiaulių miesto Socialinės paramos skyriuje ir Socialinių paslaugų centre. Iš viso buvo išdalinta 220 anketų, užpildytų sugrįžo 209.

Pensijinio amžiaus asmenų demografiniai duomenys pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė

Demografiniai duomenys (N=209), %

Lytis					
Lytis	Moteris			Vyras	
%	91,4			8,6	
Amžius					
Metai	50-59	60-65	66-70	70 ir daugiau	
%	2,1	42,2	39,8	15,9	
Jūsų išsilavinimas					
Kategorija	Pagrindinis	Vidurinis	Aukštasis universitetinis	Aukštesnysis	Kita
%	28,6	30,7	12,9	19,3	8,6
Šeimyninė padėtis					
Kategorija	Vedęs (ištekęjusi)	Gyvenate su draugu	Išsituokęs (-usi)	Našlys (-ė)	Kita
%	23,6	10,7	34,3	28,6	2,9
Gyvenamoji vieta					
Kategorija	Miestas	Kaimas	Miestelis	Vienkiemyje	
%	92,1	5,7	0,7	1,4	

Lytis ir amžius. Didžiąją apklausoje dalyvavusių respondentų dalį sudarė moterys (91,4 %), tuo tarpu vyrų šiek mažiau nei dešimtadalis (8,6%). Imtyje dominuoja 60-65 metų amžiaus žmonės (42,2%). Mažiausia apklaustųjų dalis – 50-59 metų amžiaus asmenys (2,1%).

Išsilavinimas. Tyrime dominuoja pensijinio amžiaus asmenys su viduriniu išsilavinimu (30,7%). Mažiausia apklaustųjų dalis – pensijinio amžiaus asmenys su aukštuoju universitetiniu išsilavinimu.

Šeimyninė padėtis ir gyvenamoji vieta. Daugiau nei trečdalis (34,3%) tyrime dalyvavusių respondentų yra išsituokę (-usios). Beveik trečdalis tyrime dalyvavusių tiriamųjų buvo našliai. Mažiausia apklaustųjų dalis – pensijinio amžiaus asmenys, gyvenantys su draugu (-e). Didžiąją apklausoje dalyvavusių respondentų dalį sudarė pensijinio amžiaus asmenys, gyvenantys mieste. Mažiausia apklaustųjų dalis – pensijinio amžiaus asmenys, gyvenantys miestelyje.

2.3. Ekspertų apklausos rezultatai

2.3.1. Informacijos apie socioeducacinių paslaugų teikimą pensijinio amžiaus asmenims, vertinimas

Pastebima, kad padidėjo pensijinio amžiaus asmenų gaunančių socialines paslaugas namuose skaičius, taip pat padaugėjo ir asmenų lankančių įvairius dienos centrus. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie teikiamas socioeducacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims. Kaip matyti 6 lentelėje buvo išskirtos dvi kategorijos („Paslaugos butyje“ ir „laisvalaikio organizavimas“), apibūdinančios, respondentų nuomonę, apie teikiamas socioeducacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims.

6 lentelė

Žinios apie socioeducacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims teikimą (N=3)

Ekspertų atsakymai		
Kategorija	Prasminių vienetų skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Paslaugos butyje	2	Pensijinio amžiaus asmenims, kurie negali savimi patys pasirūpinti, yra organizuojamos maitinimo paslaugos namuose.
	2	Jeigu asmuo dėl sveikatos problemų ar dėl negalios negali naudotis kitu transportu, jam yra organizuojamas specialus transportas.
	1	Pagalbos pensijinio amžiaus asmeniui suteikiama, sprendžiant įvairias asmens problemas.
Laisvalaikio organizavimas	2	Pensijinio amžiaus žmonės gali lankyti įvairias paskaitas.
	2	Pensijinio amžiaus žmonės gali dalyvauti saviveikliniuose užsiėmimuose: šokti, dainuoti, vaidinti.

	1	Pensijinio amžiaus žmonėms yra organizuojamos ekskursijos.
--	---	--

Ekspertų nuomone, „paslaugos buityje“ kategorijoje dominuoja tokie pasisakymai, kaip: „*maitinimo organizavimas*“ ir „*transporto organizavimas*“. Mažiausiai ekspertai akcentavo „*tarpininkavimą ir atstovavimą*“.

Ekspertų nuomone, „laisvalaikio organizavimas“ kategorijoje dominuoja tokie pasisakymai, kaip: „*paskaitos*“ ir „*saviveikliniai užsiėmimai*“. Mažiausiai ekspertai akcentavo „*ekskursijas*“.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ekspertai įvardijo dvi pagrindines teikiamų socioedukacinių paslaugų grupes. Respondentai teigė, kad paslaugos buityje teikiamos socialinių paslaugų įstaigose ar pensijinio amžiaus asmens namuose. Laisvalaikio organizavimo paslaugos, teikiamos siekiant išvengti socialinių problemų, mažinant socialinę atskirtį, aktyvinant bendruomenę. Paskaitose, saviveikliniuose užsiėmimuose pensijinio amžiaus asmenys gali bendrauti, dalyvauti grupinio socialinio darbo užsiėmimuose, užsiimti mėgstama veikla.

Kaip teigia Leliūgienė (2003), socialinė – pedagoginė veikla turi būti realizuojama per kultūrinio laisvalaikio, sveikatingumo programas, skirtas socializacijai, adaptacijai visuomeniniame gyvenime. Ši veikla apima ne tik tradicines sritis, bet ir platų spektrą socialinės praktikos žinių, apimančių šiuolaikinius socialinius – ekonominius poreikius. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie tai, ką pensijinio amžiaus žmonėms reiškia mokytis, šviestis ir lavintis. Kaip matyti 7 lentelėje buvo išskirta kategorija („Lavinimosi svarba“), apibūdinanti, respondentų nuomonę, apie tai, ką pensijinio amžiaus žmonėms reiškia mokytis, šviestis ir lavintis.

7 lentelė

Respondentų nuomonė, apie tai, ką pensijinio amžiaus žmonėms reiškia mokytis, šviestis ir lavintis

(N=3)

Ekspertų atsakymai		
Kategorija	Prasminių vienetų skaičius	Ilustruojantys teiginiai
Lavinimosi svarba	3	Dalyvaudami ugdymo procese pensijinio amžiaus žmonės aktyviai įsitraukia į visuomenės gyvenimą.
	3	Susitikę paskaitų metu pensijinio amžiaus žmonės gali pabendrauti, pasidalinti savo patirtimi.
	1	Socialinių įgūdžių ugdymas padeda prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų.

Ekspertų nuomone, „lavinimosi svarba“ kategorijoje dominuoja tokie pasisakymai, kaip: „*dalyvavimas visuomenės gyvenime*“ ir „*bendravimas*“. Mažiausiai ekspertai akcentavo „*socialinių įgūdžių ugdymą*“.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pensijinio amžiaus asmenims labai svarbu dalyvauti visuomenės gyvenime, bendrauti, dalintis savo patirtimi, jaustis naudingais. Tyrimo metu paaiškėjo, kad pensijinio amžiaus asmenys, sustiprinę gebėjimus, aktyviai dalyvauja visuomenės gyvenime ir tuo pačiu praturtina visuomenės politinius, ekonominius, socialinius bei kultūros sričių išteklius, todėl dalyvavimas socialiniame gyvenime stiprina pensijinio amžiaus asmenų ne tik fizinę, bet ir psichologinę sveikatą. Panašias išvadas padarė mokslininkai Juozulynas, Prapiestis ir kt. (2009, p. 89), teikdami, kad gerai senatvei svarbus socialinis gyvenimas. Ross su bendraautoriais atliko tyrimą, kurio metu paaiškėjo, kad socialinė izoliacija įtakoja sergamumą, mirtingumą, blogesnę subjektyvų sveikatos vertinimą bei blogesnę emocinę būklę. Tuo tarpu ne tik išsilavinimas, bet ir religingumas dažniau būna susijęs su sveika gyvensena – vengiama žalingų įpročių, labiau savimi rūpinamasi, lankant bažnyčią aktyviau dalyvaujama socialiniame gyvenime ir žmogus apsaugomas nuo socialinės izoliacijos bei jos neigiamos įtakos sveikatai. Elgsena bei psichologinė būseną turi reikšmės fizinei sveikatai bei subjektyviajam jos vertinimui.

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie tai, kokios socioedukacinės (švietimo/ugdymo) paslaugos pensijinio amžiaus asmenims būtų aktualios. Kaip matyti 8 lentelėje buvo išskirtos dvi kategorijos („Paslaugos namuose“ ir „Savanorių teikiamos paslaugos“), apibūdinančios, respondentų nuomonę, apie tai, kokios socioedukacinės (švietimo/ugdymo) paslaugos pensijinio amžiaus asmenims būtų aktualios.

8 lentelė

Socioedukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims aktualumas (N=3)

Ekspertų atsakymai		
Kategorija	Prasminių vienetų skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Paslaugos namuose	2	Pensijinio amžiaus žmonės norėtų, kad masažai būtų atliekami namuose.
	2	Pensijinio amžiaus žmonės mankštintis norėtų namuose kartu su specialistu.
	1	Pensijinio amžiaus žmonės norėtų gauti dietologų konsultacijų apie sveiką mitybą.
Savanorių teikiamos paslaugos	2	Savanorių konsultaciniai centrai seniūnijose, paslaugų centre, kur būtų pensijinio amžiaus žmonės konsultuojami įvairiais klausimais telefonu ar atėjus.
	2	Pensijinio amžiaus žmonės norėtų, kad pas juos ateitų žmogus ir jiems paskaitytų.
	1	Dabar pensijinio amžiaus žmonėms labai aktualūs juridiniai klausimai, tokie kaip testamentų surašymas.

Ekspertų nuomone, „paslaugos namuose“ kategorijoje dominuoja tokie pasisakymai, kaip: „masažai“ ir „mankštos“. Mažiausiai ekspertai akcentavo „maisto gaminimą pagal dietologės rekomendacijas“.

Ekspertų nuomone, „savanorių teikiamos paslaugos“ kategorijoje dominuoja tokie pasisakymai, kaip: „konsultacijos“ ir „skaitymo“. Mažiausiai ekspertai akcentavo „tarpininkavimą juridiniais klausimais“.

Interviu metu ekspertės akcentavo, kad „<...> paslaugos turėtų būti kuo įvairesnės, viena tokių gali būti savanorių konsultaciniai centrai seniūnijose, paslaugų centre, kur būtų pensijinio amžiaus žmonės konsultuojami (jiems atėjus ir telefonu) įvairiais jiems rūpimais klausimais ir būtų patariama kaip spręsti iškilusias problemas <...>“. Tokio amžiaus asmenims iškyla daug juridinių klausimų, ypač dėl testamentu surašymo, todėl labai svarbu, kad tokios paslaugos būtų teikiamos ir pensijinio amžiaus asmenims būtų atsakyta į visus rūpimus teisinius klausimus.

Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus matome, kad pensijinio amžiaus asmenims yra daug aktualių socioedukacinių paslaugų, kurios šiuo metu jiems nėra teikiamos. Kadangi dabar pensijinio amžiaus asmenys labai rūpinasi savo sveikata ir gyvenimo būdu jie norėtų gauti specialistų konsultacijų sveiko maisto produktų ir sporto klausimais. Kiti žmonės nori tiesiog pasikalbėti, todėl norėtų, kad paslaugos būtų suteiktos jiems rūpimais klausimais telefonu ar įstaigoje.

2.3.2. Pensijinio amžiaus asmenų socioedukacinių paslaugų aktualumo raiška

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie tai, kokias švietimo/ugdymo/lavinimo/pažintinių užsiėmimų temas pensininkams galėtumėte išskirti kaip svarbiausias. Kaip matyti 9 lentelėje buvo išskirta kategorija („Užsiėmimų temos“), apibūdinanti, respondentų nuomonę, apie tai, kokios švietimo/ugdymo/lavinimo/pažintinių užsiėmimų temos pensininkams svarbiausios.

9 lentelė

Užsiėmimų temų aktualumas pensijinio amžiaus asmenims (N=3)

Ekspertų atsakymai		
Kategorija	Prasminių vienetų skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Užsiėmimų temos	3	Kad pensijinio amžiaus asmenys jaustųsi reikalingi skatinama dalyvauti savanorystės programose.
	3	Visi užsiėmimai, kurie padėtų asmeniui aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.
	1	Pensijinio amžiaus asmenims aktualios sveikatos stiprinimo temos.

Ekspertų nuomone, „užsiėmimų temos“ kategorijoje dominuoja tokie pasisakymai, kaip: „savanorystė“ ir „aktyvus gyvenimas“. Mažiausiai ekspertai akcentavo „sveikatos stiprinimą“.

Tyrimo metu ekspertės akcentavo, kad „<...> Svarbiausia, kaip išlikti svarbiu, aktyviu, naudingu visuomenei, nesijausti našta artimiesiems. Vienas kaip pavyzdys savanorystės pagalba, kai pensijinio amžiaus asmenys pasitelkiami kaip savanoriai pagelbėti valgyklose, kur maitinami nepasiturintys asmenys <...>“.

Apibendrinant, galima teigti, kad nėra vieno aiškaus veiksnio, nulemiančio pensijinio amžiaus žmonių gyvenimo kokybę. Gyvenimo kokybė pensijiniame amžiuje gali būti geresnė ir šalies politika turėtų vystyti šį potencialą. Tokios strategijos turėtų apimti pensijinio amžiaus žmonių pasitikėjimo finansine ateitimi didinimą, socialinių bendruomenių kūrimą, funkcinių apribojimų mažinimą. Savanoriškas darbas padeda gerinti gyvenimo kokybę. Savanoriškumas – labai reikšminga sėkmingo senėjimo dalis (Juozulynas, Prapiestis ir kt., 2009, p. 90).

2.3.3. Formų, kuriomis turėtų būti teikiama socioeducacinė pagalba pensijinio amžiaus asmenims analizė

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie tai, kokiomis formomis turėtų būti teikiamos socioeducacinės paslaugos pensijinio amžiaus asmenims. Kaip matyti 10 lentelėje buvo išskirta kategorija („Užsiėmimų formos“), apibūdinanti respondentų nuomonę apie tai, kaip ir kokiomis formomis turėtų būti teikiamos socioeducacinės paslaugos pensijinio amžiaus asmenims.

10 lentelė

Formos, kuriomis turėtų būti teikiamos socioeducacinės paslaugos pensijinio amžiaus asmenims (N=3)

Ekspertų atsakymai		
Kategorija	Prasminių vienetų skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Užsiėmimų formos	3	Pensijinio amžiaus asmenys galėtų dalyvauti paskaitose ir sužinoti reikiamos informacijos.
	2	Galėtų dalyvauti praktiniuose užsiėmimuose, kuriuos siūlo Trečiojo amžiaus universitetas.
	1	Pensijinio amžiaus žmonės galėtų dalyvauti susitikimuose su rašytojais ir kitais veikliais žmonėmis.

Ekspertų nuomone, „užsiėmimų formos“ kategorijoje dominuoja tokie pasisakymai, kaip: „paskaitos“ ir „praktiniai užsiėmimai“. Mažiausiai ekspertai akcentavo „kvietimus į susitikimus“.

Apibendrinant galima teigti, kad pensijinio amžiaus žmonės, įvertindami savo pokyčius, pasirenka tokią veiklą, kuri galėtų padėti prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos, padėtų išlaikyti ankstesnį aktyvumo lygį. Todėl labai svarbu pensijinio amžiaus žmonėms mokytis visą gyvenimą,

plėtoti ir gilinti naujas žinias ir įgūdžius. Studijuodami Trečio amžiaus universitete pensijinio amžiaus žmonės gali išlikti aktyviais piliečiais ir turi galimybę džiaugtis šviesia senatve ir turėdami nemažai laisvo laiko gali skirti jį studijoms, tobulėjimui.

Pensijinio amžiaus žmonių socialinės atskirties reiškinio įveikimo veiksnių įvairovėje svarbūs šie konstruktyviosios aprėpties reikalavimai: tinkamų paslaugų pasiūla, įvairių su pagalba asmeniui susijusių institucijų žinybiškumo įveikimas, asmens gebėjimų stiprinimas bei dalyvavimas ne tikta ekonominėse veiklos srityse, taikant šiuolaikinės visuomenės demokratinio pilietiškumo erdvei būdingus principus (Čepėnaitė, 2008, p. 48). Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti ekspertų nuomonę apie tai, kur socioeducacinės paslaugos turėtų būti vykdomos. Kaip matyti 11 lentelėje buvo išskirta kategorija („Socioeducacinių paslaugų vykdymas“), apibūdinanti respondentų nuomonę apie tai, kur socioeducacinės paslaugos turėtų vykti pensijinio amžiaus asmenims.

11 lentelė

Vietos, socioeducacinėms paslaugoms vykdyti (N=3)

Ekspertų atsakymai		
Kategorija	Prasminių vienetų skaičius	Ilustruojantys teiginiai
Socioeducacinių paslaugų vykdymas	3	Pensijinio amžiaus asmenims turėtų būti patogiu atvykti į Socialinių paslaugų centrą.
	2	Rajonuose gyvenantiems pensijinio amžiaus asmenims turėtų būti patogiu socioeducacines paslaugas gauti seniūnijose.
	1	Visi mokymai, paskaitos turėtų vykti universitete.

Ekspertų nuomone, „socioeducacinių paslaugų vykdymas“ kategorijoje dominuoja tokie pasisakymai, kaip: „*Socialinių paslaugų centras*“ ir „*seniūnija*“. Mažiausiai ekspertai akcentavo „*universitetą*“. Tyrimo metu ekspertės akcentavo, kad „<...> *Svarbiausia, kad socioeducacinės paslaugos pensijinio amžiaus asmenims būtų teikiamos kuo arčiau gyvenamosios vietos, kad būtų patogiu atvykti <...>*“.

Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus galima teigti, kad vieta socioeducacinėms veikloms vykdyti pensijinio amžiaus asmenims labai svarbi, kadangi dėl sveikatos problemų ne visi gali žmonės gali toli nuo namų išvykti, o šiuo metu atsiranda vis daugiau žmonių norinčių mokytis. Mokymosi prieinamumo klausimas vis dažniau keliamas švietimo politikos lygmenyse: prieinamumo charakteristikos atspindi jo efektyvumą, kokybę bei asmeninių ir visuomeninių poreikių atitikimą (Laužackas, Tūtlys, Kučingytė, Rakutis, 2003).

Laužackas, Tūtlys, Kučingytė, Rakutis (2003) teigia, kad šiandieniniai tyrimai rodo, kad švietimas yra pajėgus skatinti visuomenės modernizavimą, kritiškai vertinti ar perimti naujoves. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kaip (kokiais būdais) reikėtų informuoti pensijinio amžiaus asmenis apie socioeducacinių paslaugų teikimą. Kaip matyti 12 lentelėje buvo išskirta kategorija („Informacijos teikimas apie socioeducacines paslaugas“), apibūdinanti respondentų nuomonę apie tai, kokiais būdais reikėtų informuoti pensijinio amžiaus asmenis apie socioeducacinių paslaugų teikimą.

12 lentelė

Būdai, kuriais reikėtų suteikti informaciją pensijinio amžiaus asmenis apie socioeducacinių paslaugų teikimą (N=3)

Ekspertų atsakymai		
Kategorija	Prasminių vienetų skaičius	Iliustruojantys teiginiai
Informacijos teikimas apie socioeducacines paslaugas	2	Visą informaciją įdėti į pašto dėžutę.
	2	Informaciją galėtų suteikti socialiniai pedagogai (darbuotojai).
	1	Reklamuoti per televiziją, radiją.

Ekspertų nuomone, „informacijos teikimas apie socioeducacines paslaugas“ kategorijoje dominuoja tokie pasisakymai, kaip: „pašto dėžutės“ ir „socialiniai pedagogai (darbuotojai)“. Mažiausiai ekspertai akcentavo „reklamą per televiziją, radiją“.

Pokalbio metu ekspertės akcentavo, kad visą reikiamą informaciją apie socioeducacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims galėtų suteikti socialiniai pedagogai (darbuotojai), kadangi pensijinio amžiaus asmenys bendrauja su socialiniais pedagogais (darbuotojais) ir jais pasitiki.

Apibendrinant galima teigti, jog ne visi pensijinio amžiaus asmenys žino apie teikiamas socioeducacines paslaugas, todėl labai svarbu šią informaciją pateikti, kad žmonės turėtų galimybę pasirinkti ir būtų suteikta galimybė prisitaikyti prie besikeičiančių socialinių ir ekonominių sąlygų ir aktyviai dalyvauti visuomeniniame gyvenime.

2.4. Pensijinio amžiaus asmenų apklausos rezultatai

Vienas pagrindinių pokyčių, kurį patiria visos Europos Sąjungos šalys, – gyventojų senėjimas. Demografinis senėjimas, vykstantis dėl ilgesnės gyvenimo trukmės ir mažėjančio gimstamumo, sukelia gilius gyventojų struktūros pokyčius. Pensijinio amžiaus asmenų daugėja ir jie tampa vis svarbesni ekonomikai, žmonių bendruomenėms, auga jų (kaip vartotojų) poreikiai ir jų (kaip piliečių) lūkesčiai (Gudžinskienė, Mačiuikienė, 2011, p. 41). Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kokiomis socialinėmis edukacinėmis (švietimo ir ugdymo) paslaugomis šiuo metu

naudojasi pensijinio amžiaus asmenys. Pensijinio amžiaus asmenims buvo pateikti penki teiginiai ir prašoma prie kiekvieno pažymėti labiausiai tinkantį atsakymo variantą. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 13 lentelėje.

13 lentelė

Socialinės edukacinės (švietimo ir ugdymo) paslaugos, kuriomis naudojasi pensijinio amžiaus asmenys, (N=209)

Struktūrinės dalys		Moteris	Vyras	Standartinis nuokrypis	Statistiškai reikšmingas skirtumas
		M	M	SD	$p \leq 0,05$
1.	Informavimo (klausiate ir gaunate informaciją)	2,71	2,67	,82	0,01
2.	Konsultavimo (pvz., apie lengvatų gavimo tvarką)	2,69	2,52	,86	0,01
3.	Tarpininkavimo ir atstovavimo (pvz., kai Jums atstovauja kitose įstaigose)	1,35	1,31	,60	0,005
4.	Laisvalaikio organizavimo (pvz., dalyvaujate chore, ansamblyje, kokios nors draugijos veikloje)	1,41	1,35	,77	0,01
5.	Mokymo ir lavinimo:				
	• Mokotės Trečio amžiaus universitete	1,01	1,01	,20	0,03
	• Lankotės įvairiuose sveikatos mokymuose	1,32	1,25	,52	0,05
	• Dalyvaujate tam tikra liga sergančius žmones atstovaujančios draugijos (pvz., širdininkų, epileptikų, sergančių artritu ir t.t.) užsiėmimuose	1,08	1,12	,43	0,03

Statistinė analizė atskleidė respondentų požiūrį, kuris parodo, kad pensijinio amžiaus moterys dažniausiai naudojasi informavimo (M=2,71), konsultavimo (M=2,69) paslaugomis. Taip pat pensijinio amžiaus asmenys akcentavo, kad naudojasi laisvalaikio organizavimo paslaugomis (M=1,41). Apklaustosios teigė, kad laisvalaikiu dalyvauja chore, ansamblyje, taip pat kokios nors draugijos veikloje. Tačiau pastebima, kad vyrai yra labiau nei moterys yra linkę pabrėžti, kad dalyvauja tam tikra liga sergančius žmones atstovaujančios draugijos (pvz., širdininkų, epileptikų, sergančių artritu ir t.t.) užsiėmimuose. Mažiausiai abi tiriamųjų grupės akcentavo mokymąsi Trečio amžiaus universitete (M=1,01), todėl galima daryti prielaidą, kad ne visi pensijinio amžiaus asmenys turi informacijos apie visą mokymosi pasiūlą, kuria gali naudotis ne tik gerai praleidžiant laisvalaikį, bet ir tobulėjant, dalinantis savo patirtimi.

Interpretuojant gautus tyrimo duomenis, būtų galima daryti prielaidą, kad pensijinio amžiaus moterims svarbiausios yra informavimo ir konsultavimo paslaugos. Tačiau dalyvavimas chore,

ansamblyje ar kokios nors draugijos veikloje yra itin svarbi laisvalaikio praleidimo forma, kuri ne tik ugdo brandžią asmenybę, gebančią prisitaikyti prie nuolat kintančių gyvenimo sąlygų, bet ir kaip tam tikra terapija, padedanti pensijinio amžiaus asmeniui įveikti fizinius, psichologinius, emocinius sunkumus bei formuoti teigiamą požiūrį į save ir aplinką. Tačiau šį laisvalaikio praleidimo būdą yra linkusios akcentuoti pensijinio amžiaus moterys labiau nei vyrai.

Visuomenėje šalia įvairių socialinių grupių egzistuoja ir pensijinio amžiaus asmenų grupė. Ji išsiskiria savo statusu ir būdingomis problemomis, kurios egzistuoja visose visuomeninio gyvenimo srityse: švietime, gyvenimo sąlygose, komunikacijoje ir darbo sistemoje. Visi pensijinio amžiaus žmonės turi teisę į visavertį dalyvavimą visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime, turi teisę dalyvauti darbo rinkoje bei švietime. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kokius socialinių edukacinių paslaugų teikėjus žino pensijinio amžiaus asmenys. Tiriamiesiems buvo pateikta keturiolika teiginių ir prašoma prie kiekvieno pažymėti labiausiai tinkantį atsakymo variantą. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 14 lentelėje.

14 lentelė

Socialinių edukacinių paslaugų teikėjai, kuriuos žino pensijinio amžiaus asmenys, (N=209)

Struktūrinės dalys		Moteris	Vyras	Standartinis nuokrypis	Statistiškai reikšmingas skirtumas
		M	M	SD	$p \leq 0,05$
1.	Socialinių paslaugų centras	1,95	1,71	,83	0,01
2.	Pagyvenusių žmonių asociacija	1,41	1,21	,55	0,005
3.	Vyskupijos šeimos centras	1,13	1,04	,39	0,03
4.	„Bočių“ draugija	1,24	1,15	,45	0,05
5.	Bendrija „Viltis“	1,09	1,01	,34	0,03
6.	Širdies ligomis sergančiųjų draugija	1,11	1,09	,45	0,04
7.	Bendruomenės centras	1,02	1,01	,25	0,03
8.	Šiaulių universitetas	1,62	1,45	,48	0,01
9.	Trečio amžiaus universitetas	1,25	1,21	,49	0,02
10.	Kultūros centras	1,85	1,81	,58	0,01
11.	Visuomenės sveikatos centras	1,46	1,06	,64	0,01
12.	Nevyriausybinių organizacijų konfederacija	1,02	1,01	,30	0,02
13.	Sergančiųjų epilepsija ir jų globėjų draugija	1,01	1,01	,26	0,02

Tyrimo metu buvo siekiama atskleisti, kokius socialinių edukacinių paslaugų teikėjus žino pensijinio amžiaus asmenys. Lentelė (žr. 14 lentelė) atskleidė kelis interpretuotinus faktus:

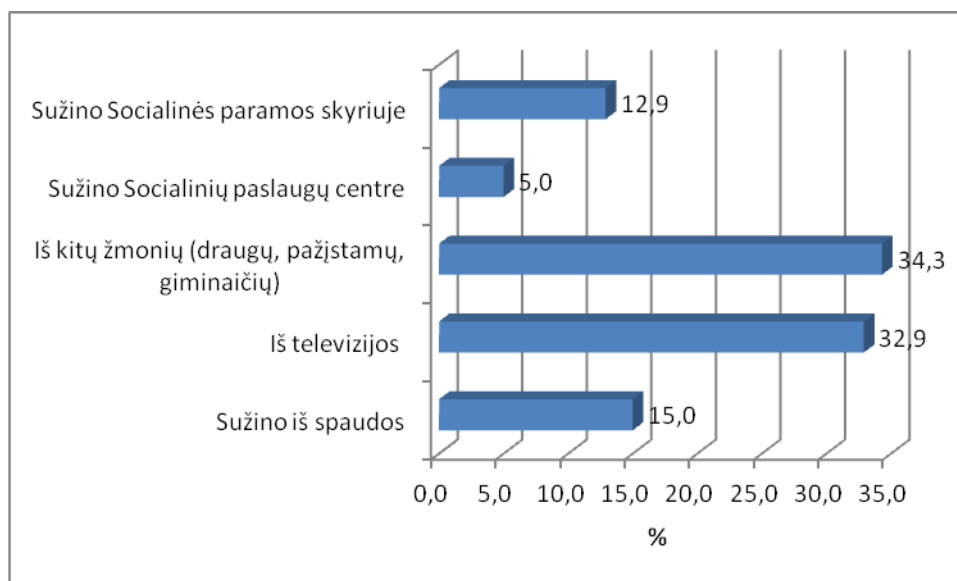
- Į pirmą vietą pensijinio amžiaus asmenys moterys (M=1,95) ir vyrai (M=1,71) iškelia Socialinių paslaugų centro teikiamas paslaugas ir Kultūros centro teikiamas paslaugas.

- Prie svarbių socialinių edukacinių paslaugų teikėjų pensijinio amžiaus asmenys priskiria Šiaulių universitetą ir Visuomenės sveikatos centrą.

- Mažiausiai respondentai akcentavo Sergančiųjų epilepsija ir jų globėjų draugiją bei Bendruomenės centro teikiamas socialines edukacines paslaugas.

Tyrimo rezultatai, remiantis statistiškai reikšmingu skirtumu, atliekant socialinių edukacinių paslaugų teikėjų, kuriuos žino pensijinio amžiaus asmenys struktūrinių dalių analizę pagal respondentų lytį yra beveik identiški. Tokius panašius rezultatus lėmė tai, kad tiek pensijinio amžiaus vyrai, tiek ir moterys gauna vienodos informacijos apie socialinių edukacinių paslaugų teikėjus. Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus galima teigti, kad pensijinio amžiaus asmenys žino socialinių edukacinių paslaugų teikėjus, tačiau labiausiai pasitiki Socialinių paslaugų centro ir Kultūros centro teikiamomis paslaugomis. Socialinių paslaugų centre pensijinio amžiaus asmenys bendrauja, dalyvauja grupinio socialinio darbo užsiėmimuose, užsiima mėgstama veikla ir taip save realizuoja. Kultūros centre pensijinio amžiaus žmonės dalyvauja folkloro ansambliuose, šoka, dainuoja. Pensijinio amžiaus asmenų įsitraukimas ir aktyvus dalyvavimas socioedukacinėje veikloje leidžia geriau pažvelgti į savo problemas, pamatyti privalumus ir trūkumus bei neišnaudotas galimybes. Dalyvavimas socioedukacinėje veikloje pensijinio amžiaus asmenims yra labai naudingas: tobulėja jų socialiniai įgūdžiai, stiprinami pasitikėjimo savimi ir tarpusavio pagalbos gebėjimai, žmonės lengviau integruojasi į visuomenę, labiau jaučiasi reikalingi ir naudingi.

Šiandien Lietuvoje, siekiant įveikti pensijinio amžiaus asmenų problemas, kuriama daugybė programų ir projektų, atsiliepiančių į socialinius bei kultūrinius pensijinio amžiaus žmonių poreikius. Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, iš kur gauna informacijos pensijinio amžiaus asmenys apie socioedukacines paslaugas. Respondentams buvo pateikti penki teiginiai ir prašoma pažymėti labiausiai tinkantį atsakymo variantą. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 10 paveiksle.

10 pav. Informacijos gavimas apie socioedukacines paslaugas (N=209), %

Daugiau nei trečdalis tyrime dalyvavusių pensijinio amžiaus asmenų teigė, kad apie socioedukacines paslaugas sužinojo iš televizijos ir iš kitų žmonių (draugų, pažįstamų, giminaičių). 15,0% pensijinio amžiaus asmenų apie socioedukacines paslaugas sužinojo iš spaudos. Daugiau nei dešimtadalis respondentų teigė, kad apie socioedukacines paslaugas informacijos gavo Socialinės paramos skyriuje. Mažiausiai respondentai akcentavo, kad apie socioedukacines paslaugas sužinojo Socialinių paslaugų centre.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad apie socioedukacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenys dažniausiai sužino iš televizijos ir iš kitų žmonių (draugų, pažįstamų, giminaičių), todėl galima daryti prielaidą, kad respondentai domisi veiklomis, kuriose galėtų dalyvauti ir save realizuoti, kažko naujo išmokti ar pasidalinti savo patirtimi, taip pat turiningai praleisti savo laisvalaikį. Remiantis empiriniais tyrimo duomenimis, galima daryti prielaidą, kad socioedukacinės veiklos pasirinkimas pensijiniame amžiuje yra susijęs su vaidmenų pokyčiais. Tačiau dažniau negu kitais žmogaus gyvenimo tarpsniais pensijinio amžiaus žmonės susiduria su daugybe senėjimo procesą lydinčių problemų, įtakojančių jų dalyvavimą vienos ar kitos socioedukacinės veiklos srityje.

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti pensijinio amžiaus asmenų nuomonę apie tai, ar šiems žmonėms pakanka informacijos apie socioedukacines paslaugas. Tiriamiesiems buvo pateikti du atsakymo variantai ir prašoma pasirinkti vieną labiausiai tinkantį. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 15 lentelėje.

15 lentelė

Informacijos apie socioedukacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims turėjimas (N=209), %

Struktūrinės dalys	Moteris	Vyras
	%	%
Pakanka	86,4	91,5
Nepakanka	13,6	8,5

Tyrimo analizė atskleidė pensijinio amžiaus asmenų informacijos turėjimą apie socioedukacines paslaugas (žr. 15 lentelę), kuri parodė, kad vyrų ir moterų nuomonės šiuo klausimu labai nesiskiria. Dauguma tyrime dalyvavusių vyrų ir moterų teigė, kad jiems pakanka informacijos apie teikiamas socioedukacines paslaugas. Ir tik labai nedidelė dalis vyrų ir moterų mano, kad jiems informacijos apie teikiamas socioedukacines paslaugas nepakanka.

Tyrimo rezultatai, remiantis statistiškai reikšmingu skirtumu, atliekant informacijos apie socioedukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenų turėjimą analizę pagal tiriamųjų lytį yra beveik identiški. Iš gautų tyrimo duomenų matyti, kad tik truputį daugiau pensijinio amžiaus vyrų nei moterų teigė, jog jiems pakanka informacijos apie teikiamas socioedukacines paslaugas.

Viena iš didžiausių pensijinio amžiaus asmenų mokymosi praktinių problemų yra mokymosi pasiūlos ir paklausos suderinamumas, atsakymas į klausimus, ar besimokantieji randa mokymosi

rinkoje jiems prieinamas, tinkamas, asmeninius ir visuomeninius poreikius tenkinančias mokymosi paslaugas (Laužackas ir kt., 2003). Todėl tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kokios socioedukacinės (švietimo/ugdymo) paslaugos pensijinio amžiaus asmenims būtų aktualios. Respondentams buvo pateikti 22 teiginiai, kurie buvo suskirstyti į šešias grupes ir prašoma prie kiekvieno teiginio pažymėti labiausiai tinkantį atsakymo variantą. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 16 lentelėje.

16 lentelė

Socioedukacinės (švietimo/ugdymo) paslaugos, kurios būtų aktualios pensijinio amžiaus asmenims, (N=209)

Struktūrinės dalys		Moteris	Vyras	Standartinis nuokrypis	Statistiškai reikšmingas skirtumas
		M	M	SD	$p \leq 0,05$
1.	<u>Sveikos gyvensenos mokymai</u>				
	• Apie ligų profilaktiką	3,92	3,71	1,21	0,02
	• Apie vaistažoles	4,05	3,97	1,13	0,02
	• Apie gydomąją mankštą	3,05	2,82	1,45	0,03
	• Apie ligonių priežiūrą	2,44	2,07	1,49	0,05
2.	<u>Mokymai apie senėjimą</u>				
	• Apie fizinį senėjimą	2,85	2,66	1,51	0,03
	• Apie psichologinį senėjimą	2,86	2,67	1,52	0,04
3.	<u>Bendravimo įgūdžių mokymai</u>				
	• Apie konfliktų sprendimą	2,50	2,32	1,45	0,01
	• Apie tėvų ir vaikų santykius	2,44	2,18	1,52	0,03
	• Apie bendravimą su sunkiai sergančiais žmonėmis	2,21	1,90	1,44	0,005
4.	<u>Psichologiniai mokymai</u>				
	• Kaip valdyti pyktį	2,47	2,26	1,55	0,05
	• Kaip išvengti depresijos	2,65	2,43	1,60	0,03
	• Kaip išgyventi netektis	2,66	2,32	1,57	0,01
	• Kaip pozityviai priimti save	2,89	2,91	1,62	0,001
5.	<u>Technologiniai mokymai</u>				
	• Kaip naudotis kompiuteriu	2,55	3,62	1,66	0,03
	• Kaip naudotis mobiliu telefonu	3,02	3,21	1,33	0,03
	• Medicininių aparatų (pvz., kraujospūdžio) naudojimas	3,19	2,95	1,37	0,01
6.	<u>Pažintiniai užsiėmimai</u>				
	• Išvykos į gamtą, augalų ir gamtos objektų pažinimas	3,00	2,83	1,57	0,01
	• Meno objektų pažinimas (supažindinimas su dailės, skulptūros, architektūros kūriniais)	2,49	2,17	1,50	0,02
	• Muzikos pažinimas (klasikinės ir liaudies muzikos klausymas)	2,92	2,68	1,60	0,01

• Literatūros pažinimas (poezijos ir prozos kūrybinių klausymais)	2,62	2,25	1,54	0,03
• Pasaulio pažinimas (supažindinimas su kitomis šalimis, valstybėmis ir kultūromis)	2,55	2,20	1,55	0,04

Sveikos gyvensenos mokymai. Pateikti tyrimo duomenys atskleidė, jog pensijinio amžiaus moterys yra labiau nei vyrai linkusios domėtis sveikos gyvensenos mokymais. Pensijinio amžiaus moterys norėtų sužinoti apie vaistažoles, ligų profilaktiką, todėl galima daryti prielaidą, kad moterys labiau rūpinasi savo sveikata nei vyrai, todėl joms ir būtų aktualesni sveikos gyvensenos mokymai, kadangi būtent sveikata yra aktyvaus domėjimosi sritis vyresniame amžiuje. Tyrimo rezultatai, remiantis statistiškai reikšmingu skirtumu, jokio reikšmingo skirtumo neparodė.

Mokymai apie senėjimą. Reali pensijinio amžiaus žmonių gyvenimo realybė yra tokia, kad pensijiniame amžiuje fizinių galių stiprinimas bei dalyvavimas visuomeniname gyvenime yra ribotas, tai yra susiję su kylančiomis dėl senatvės sveikatos problemomis. Todėl tyrime dalyvavusioms moterims labiau nei vyrams būtų aktualūs ir naudingi mokymai apie senėjimą. Tyrime dalyvavusios pensijinio amžiaus moterys norėtų gauti daugiau informacijos ne tik apie fizinį senėjimą, bet ir apie psichologinį. Rowe ir Kahn apibrėžia sėkmingą senėjimą kaip sėkmingą adaptacijos strategiją, apimančią tris pagrindines elgsenas: elgesys nukreiptas į prevenciją, vengiant ligos ar negalios; išitraukimas į gyvenimą, apimantis socialinius ryšius; išlaikymas aukštos kognityvinės ir fizinės funkcijos, įskaitant saviefektyvumo palaikymą ir didinimą (Lemme, 2003). Tyrėjai pabrėžia kognityvinę veiklą, kurios mažėjimas sietinas su netinkama adaptacijos prie naujų gyvenimo sąlygų būdais (cit. Mockus, Žukaitė, 2012, p. 231).

Bendravimo įgūdžių mokymai. Pensijinio amžiaus asmenims labai svarbu palaikyti ryšius su įvairaus amžiaus žmonėmis. Kaip svarbiausią bendravimo įgūdžių mokymo elementą pensijinio amžiaus moterys išskiria konfliktinių situacijų sprendimų mokymus bei tėvų ir vaikų santykių, todėl galima daryti prielaidą, kad keičiantis vaidmenims šeimoje kyla daug konfliktinių situacijų, kurias norint išspręsti reikia papildomų žinių. Iš gautų tyrimo rezultatų matyti, kad pensijinio amžiaus vyrams mažiau nei moterims yra aktualūs bendravimo įgūdžių mokymai.

Psichologiniai mokymai. Empiriniai duomenys rodo, kad psichologiniai mokymai yra svarbūs ne tik pensijinio amžiaus moterims, bet ir vyrams. Vyrai mokymo metu norėtų gauti informacijos apie tai, kaip pozityviai reikėtų priimti save ($M=2,91$). Moterims dar yra svarbūs netekčių išgyvenimo mokymai ($M=2,66$), kadangi šiame amžiaus tarpsnyje žmonės praranda savo draugus, artimuosius, giminaičius, todėl šios netektys labai įtakoja psichologinę pensijinio amžiaus žmonių sveikatą. Todėl tyrėjai pabrėžia, kad sėkmingas senėjimas nėra tik sveikatos palaikymas, bet ir maksimizavimas pačių psichologinių išteklių (savigarbos, pasitikėjimo, optimizmo) (Mockus, Žukaitė, 2012, p. 232).

Technologiniai mokymai. Tyrimo rezultatai leidžia spręsti apie tai, jog technologiniai mokymai yra aktualesni pensijinio amžiaus vyrams nei moterims. Pensijinio amžiaus vyrai ($M=3,62$) mielai rinkęsi kompiuterinio raštingumo mokymus, o tai reiškia, kad dėl objektyvių priežasčių pensijinio amžiaus asmenys neturi atitinkamų žinių apie informacines technologijas bei patirties naudotis asmeniniais kompiuteriais, todėl tokie mokymai suteiktų galimybę įgyti naujų įgūdžių ir gebėjimų. Tai pat pensijinio amžiaus vyrai akcentavo, kad norėtų išmokti geriau naudotis mobiliaisiais telefonais, todėl galima daryti prielaidą, kad šie žmonės dabar moka tik paskambinti, todėl ir norėtų gauti daugiau informacijos apie mobiliųjų telefonų galimybes. Iš gautų tyrimo rezultatų matome, kad pensijinio amžiaus vyrams labai aktualūs ir būtų naudingi technologiniai mokymai, o pensijinio amžiaus moterys labiau koncentruotasi į sveikos gyvensenos ugdymą.

Pažintiniai užsiėmimai. Empiriniai tyrimo duomenys atskleidė, kad pažintiniai užsiėmimai būtų aktualesni pensijinio amžiaus moterims nei vyrams. Pensijinio amžiaus moterys mielai rinkęsi išvykas į gamtą, augalų ir gamtos objektų pažinimą ($M=3,00$), todėl galima teigti, kad taip moterys daugiau sužinotų apie vaistažoles ir jų gydomąjį poveikį. Taip pat tyrime dalyvavusios pensijinio amžiaus moterys rinkęsi muzikos pažinimo (klasikinės ir liaudies muzikos klausymo) užsiėmimus ($M=2,92$), todėl galima teigti, kad pensijinio amžiaus asmenims reikia suteikti reikalingų, pripažintų ir tam tikrus gebėjimus lemiančių žinių, kurios jiems patiems būtų aktualios ir reikalingos ir, kad kiekvienas žmogus turėtų galimybę pasirinkti, kas jam yra aktualu ir naudinga.

16 lentelėje pateikti tyrimo duomenys atskleidė, kad socioeducacinės (švietimo/ugdymo) paslaugos būtų aktualios pensijinio amžiaus asmenims. Todėl tyrimo metu buvo svarbu sužinoti, kokių formų socioeducacinės paslaugos pensijinio amžiaus asmenims būtų tinkamiausios. Tiriamiesiems buvo pateikti penki teiginiai ir prašoma prie kiekvieno pažymėti labiausiai tinkantį atsakymo variantą. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 17 lentelėje.

17 lentelė

Socioeducacinių paslaugos formos, kurios pensijinio amžiaus asmenims būtų tinkamiausios, (N=209)

Struktūrinės dalys		Moteris	Vyras	Standartinis nuokrypis	Statistiškai reikšmingas skirtumas
		M	M	SD	$p \leq 0,05$
1.	Paskaita	3,13	2,95	1,41	0,04
2.	Pokalbis – diskusija	3,88	3,58	1,24	0,02
3.	Praktinis užsiėmimas	3,54	3,82	1,42	0,03
4.	Išvyka, ekskursija	3,07	2,97	1,61	0,02
5.	Filmuotos medžiagos peržiūra	3,16	3,02	1,58	0,03

Tyrimo analizė atskleidė socioeducacinių paslaugų formas, kurios būtų tinkamiausios pensijinio amžiaus asmenims (žr. 17 lentelę), kuri parodė, kad pensijinio amžiaus moterys rinkęsi

pokalbį – diskusiją (M=3,88), tuo tarpu vyrai mieliau rinkęsi praktinius užsiėmimus (M=3,82), todėl galima teigti, kad moterys žinių norėtų įgyti kalbant – diskutuojant, dalinantis ir savo patirtimi, o vyrai naujų žinių norėtų įgyti praktiniuose užsiėmimuose, kur galėtų ne tik pamatyti, bet ir pabandyti, pvz.; kompiuterines technologijas.

Tyrimo metu buvo domėtasi ne tik, kokia socioeducacinių paslaugų forma būtų tinkamiausia pensijinio amžiaus asmenims, bet ir kaip dažnai turėtų būti organizuojamos ir teikiamos socioeducacinės paslaugos pensijinio amžiaus asmenims. Tiriamiesiems buvo pateikti trys atsakymo variantai ir prašoma pasirinkti vieną labiausiai tinkantį. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 18 lentelėje.

18 lentelė

Teikiamų socioeducacinių paslaugų dažnumas pensijinio amžiaus asmenims (N=209), %

Struktūrinės dalys	Moteris	Vyras
	%	%
Kartą per mėnesį	76,6	80,0
Kartą per savaitę	20,1	17,9
Keletą kartų per savaitę	3,3	2,1

18 lentelėje pateikti tyrimo duomenys atskleidė, kad abi tiriamųjų grupės norėtų, kad socioeducacinės paslaugos būtų teikiamos kartą per mėnesį. Penktadalis pensijinio amžiaus moterų norėtų, kad socioeducacinės paslaugos būtų teikiamos kartą per savaitę. Ir tik labai nedidelė dalis pensijinio amžiaus asmenų teigė, kad socioeducacinės paslaugos būtų teikiamos keletą kartų per savaitę.

Tyrimo rezultatai, remiantis statistiškai reikšmingu skirtumu, atliekant teikiamų socioeducacinių paslaugų dažnumo analizę pagal tiriamųjų lytį yra beveik identiški, kadangi abi tiriamųjų grupės norėtų, kad socioeducacinės paslaugos būtų teikiamos vieną kartą per mėnesį.

Rūpindamosi visų šalies gyventojų gerove, įvairių šalių vyriausybės turi sukurti prielaidas užtikrinti socialinę aprėptį, susijusią su asmens bei visuomenės resursų didinimu bei plačiai naudojamomis apibūdinti žmogaus raidą sąvokomis – gebėjimų stiprinimas, dalyvumas. Socialinės aprėpties vertė visų pirma yra susijusi su pagarba skirtumams ir efektyviu dalyvavimu – barjerų panaikinimu visose visuomenės gyvenimo srityse, siekiant dalyvumo, įsitraukimo į aprėpties veiklas, politikos ir praktikos vertinimo, kad socialinė aprėptis būtų plėtojama (Čepėnaitė, 2008, p. 47). Todėl atliekant tyrimą buvo svarbu išsiaiškinti, kur turėtų vykti socioeducacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims teikimas. Respondentams buvo pateikti septyni teiginiai ir prašoma prie kiekvieno pažymėti labiausiai tinkantį atsakymo variantą. Tyrimo duomenys pateikiami 19 lentelėje.

Įstaigos, kur turėtų vykti socioeducacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims teikimas (N=209), %

Struktūrinės dalys		Moteris	Vyras
		%	%
1.	Socialinių paslaugų centre	33,0	38,6
2.	Socialinės paramos skyriuje	14,4	13,6
3.	Nevyriausybinių organizacijų patalpose	2,9	2,9
4.	Trečio amžiaus universitete	2,4	0,0
5.	Mokymo įstaigose (pvz., universitete ar mokyklose)	8,6	5,7
6.	Poliklinikoje ar šeimos medicinos centre	24,9	26,4
7.	Dienos užimtumo centre	13,4	12,9
8.	Bendruomenės centre	0,4	0,0

19 lentelėje pateikti tyrimo duomenys atskleidė, kad šiuo klausimu vyrų ir moterų nuomonės sutapo. Respondentai tyrimo metu akcentavo, kad norėtų, jog socioeducacinės paslaugos būtų teikiamos Socialinių paslaugų centre, Socialinės paramos skyriuje, poliklinikoje ar šeimos medicinos centre bei Dienos užimtumo centre, todėl galima teigti, kad pensijinio amžiaus asmenys šiose įstaigose dažniausiai lankosi ir labiausiai pasitiki įstaigų darbuotojais. Nei vienas tyrime dalyvavęs vyras nepasirinko Trečio amžiaus universiteto, todėl galima daryti prielaidą, kad apie šią ugdymo įstaigą respondentai neturi informacijos. Tik nedidelė dalis respondentų teigė, kad norėtų, jog socioeducacinės paslaugos būtų teikiamos bendruomenės centre.

Tyrimo rezultatai, atliekant įstaigas, kur turėtų vykti socioeducacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims teikimas analizę yra beveik identiški, kadangi abi tiriamųjų grupės norėtų, kad socioeducacinės paslaugos būtų teikiamos Socialinių paslaugų centre, Socialinės paramos skyriuje, poliklinikoje ar šeimos medicinos centre bei Dienos užimtumo centre.

Tyrimo metu buvo domėtasi, ar turėtų galimybę pensijinio amžiaus asmenys finansiškai prisidėti prie socioeducacinių paslaugų gavimo. Jei taip, tai, kokia suma būtų priimtina. Tyrimo duomenys pateikiami 20 lentelėje.

Suma, kuria galėtų prisidėti pensijinio amžiaus asmenys prie socioeducacinių paslaugų teikimo (N=209), %

Struktūrinės dalys		Moteris	Vyras
		%	%
1.	Negalėčiau prisidėti	63,6	59,3
1.	Iki 10 Lt.	14,4	14,3
2.	11-20Lt.	4,8	7,1
3.	21-30 Lt.	5,3	7,2

4.	31 ir daugiau	12,0	12,1
----	---------------	------	------

Empiriniai tyrimo duomenys atskleidė, kad abiejų tiriamųjų grupių nuomonės apie mokėjimą už socioeducacines paslaugas sutapo. Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų teigė, kad prie socioeducacinių paslaugų teikimo finansiškai negalėtų prisidėti, todėl galima teigti, kad nedidelės pensijinio amžiaus asmenų pensijos sąlygojo tokį pasirinkimą. Daugiau bei dešimtadalis respondentų teigė, kad už socioeducacines paslaugas galėtų mokėti iki 10 Lt. Mažiausiai pensijinio amžiaus asmenys akcentavo, jog prie socioeducacinių paslaugų teikimo galėtų prisidedami mokėdami 11-30 Lt.

Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus galima teigti, kad mokėjimas už socioeducacines paslaugas būtų svarbus veiksnys, sąlygojantis žmonių lankymą, todėl galima teigti, kad, jeigu socioeducacinių paslaugų teikimas būtų nemokamas, tai didesnė dalis pensijinio amžiaus asmenų jas lankytų.

Atviro tipo anketos klausimams išanalizuoti taikytas **content analizės metodas**. *Pensijinio amžiaus asmenų buvo prašoma pateikti pastebėjimų, pasiūlymų, susijusių su socioeducacinių paslaugų teikimu*. Išskirta kategorija („Pasiūlymai, pastebėjimai“), apibūdinančios respondentų nuomonę apie socioeducacinių paslaugų teikimą (žr. 21 lentelę).

21 lentelė

Pasiūlymai, susiję su socioeducacinių paslaugų teikimu (N=209)

Kategorija	Subkategorija	Skaičius (n)	Iliustruojantys teiginiai
Pasiūlymai, pastebėjimai	Kompiuterinis raštingumas	49	Norėtųsi bent kompiuterinio raštingumo pradmenis išmokti.
	Informacijos teikimas	35	Daugiau informacijos apie paslaugas teikimas.
	Slaugos pagrindų mokymas	22	Norėčiau gauti daugiau informacijos kaip slaugyti ligonius, kad galėčiau padėti kaimynei bei savo artimiesiems.
	Laisvalaikio organizavimas	47	Norėtųsi praleisti turiningai laisvalaikį.
	Mokymas įveikti kasdienes problemas ir sunkumus	31	Norėčiau išmokti kaip susitvarkyti su kasdieniais sunkumais.
	Diskusijos, pokalbiai	24	Mokymo metu norėtųsi diskusijų, pokalbių, kad būtų galima pasidalinti savo patirtimi ir kažko naujo sužinoti.

Pasiūlymų, pastebėjimų kategorija apibūdinama šešiomis subkategorijomis: „kompiuterinis raštingumas“, „informacijos teikimas“, „slaugos pagrindų mokymas“, „laisvalaikio organizavimas“, „mokymas įveikti kasdienes problemas ir sunkumus“, „diskusijos, pokalbiai“.

Labiausiai pensijinio amžiaus asmenų akcentuojami pasiūlymai, pastebėjimai yra „kompiuterinis raštingumas“ (n=49), mažiau – „informacijos teikimas“ (n=35), mažiausiai – „slaugos pagrindų mokymas“ (n=22).

Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus matome, kad pensijinio amžiaus asmenims aktualiausi kompiuterio pradmenų mokymai.

2.5. Socialinių edukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims plėtotės galimybės

Socialinių edukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims plėtotės galimybes galima išsiaiškinti atlikus SSGG analizę. SSGG atspindi stiprybes (ką galima atlikti), silpnybes (ko negalima atlikti), galimybes (potencialiai naudingos sąlygos) ir grėsmes (potencialiai nenaudingos sąlygos). Tokios analizės atlikimas padeda nustatyti silpnybių poveikių mažinimo būdus, išryškinant stipriąsias puses.

Atlikus kiekybinį ir kokybinį pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybių tyrimą buvo parengta SSGG analizė, kuri pateikta 22 lentelėje.

22 lentelė

Pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybių SSGG analizė

Stiprybės	Silpnybės
<ul style="list-style-type: none"> • Gyvenimo kokybės gerinimas • Aktyvus dalyvavimas visuomeniniame gyvenime • Socialinių, ekonominių problemų kontroliavimas • Galimybė panaudoti pensijinio amžiaus asmenų įgūdžius, žinias bei patirtį • Aktyvumo skatinimas • Psichologinių, emocinių problemų mažėjimas • Bendravimo ir bendradarbiavimo skatinimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Sveikatos problemos • Psichologinės problemos, susijusios su prisitaikymu prie naujo gyvenimo tarpsnio • Nenoras dalyvauti socioedukacinėje veikloje
Galimybės	Grėsmės
<ul style="list-style-type: none"> • Kvietimai dalyvauti seminaruose, mokymuose • Galimybė dalyvauti savanoriškoje veikloje • Saviraiškos skatinimas • Galimybė dirbti ne pilną darbo dieną • Galimybė pasirinkti įdomias veiklas 	<ul style="list-style-type: none"> • Pensijinio amžiaus asmenų nenoras dalyvauti seminaruose, mokymuose • Lankstumo trūkumas ir nesugebėjimas prisitaikyti prie pokyčių • Finansinės problemos • Informacijos neturėjimas apie socioedukacines paslaugas

Kaip matyti 22 lentelėje, pateiktos pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų teikimo stiprybės:

- Gyvenimo kokybės gerinimas.
- Aktyvus dalyvavimas visuomeniniame gyvenime.
- Socialinių, ekonominių problemų kontroliavimas.
- Galimybė panaudoti pensijinio amžiaus asmenų įgūdžius, žinias bei patirtį.
- Aktyvumo skatinimas.
- Psichologinių, emocinių problemų mažėjimas.
- Bendravimo ir bendradarbiavimo skatinimas.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pensijinio amžiaus asmenys nors ir labai norėdami dalyvauti socioedukacinėje veikloje susiduria su tam tikromis silpnybėmis:

- Sveikatos problemos.
- Psichologinės problemos, susijusios su prisitaikymu prie naujo gyvenimo tarpsnio.
- Nenoras dalyvauti socioedukacinėje veikloje.

Atlikus kiekybinį ir kokybinį tyrimus paaiškėjo, kad pensijinio amžiaus asmenys norėtų dalyvauti socioedukacinėje veikloje. Norint pagerinti socioedukacinių paslaugų teikimą pensijinio amžiaus asmenims siūlomos tokios galimybės:

- Kvietimai dalyvauti seminaruose, mokymuose.
- Galimybė dalyvauti savanoriškoje veikloje.
- Saviraiškos skatinimas.
- Galimybė dirbti ne pilną darbo dieną.
- Galimybė pasirinkti įdomias veiklas.

Kiekviena organizacija, organizuodama socioedukacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims, susiduria ne tik su privalumais, bet ir gali patirti grėsmes, todėl atlikus tyrimą paaiškėjo, į ką reikėtų labiausiai atkreipti dėmesį, norint pagerinti socioedukacinių paslaugų teikimą:

- Pensijinio amžiaus asmenų nenoras dalyvauti seminaruose, mokymuose.
- Lankstumo trūkumas ir nesugebėjimas prisitaikyti prie pokyčių.
- Finansinės problemos.
- Informacijos neturėjimas apie socioedukacines paslaugas.

Atlikus socialinių edukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims plėtotės galimybių SSGG analizę buvo pastebėta, kad pensijinio amžiaus asmenų dalyvavimas socioedukacinėje veikloje turi labai daug privalumų, kurie skatina ne tik dalyvauti visuomeniniame gyvenime, bet ir patiems išspręsti sveikatos problemas.

Išvados

1. Mokslinė literatūros analizė atskleidė, kad pensijinio amžiaus asmenys turi prisitaikyti prie įvairiausių pokyčių: fizinių galimybių mažėjimo, finansinių galimybių mažėjimo, narystės grupėje mažėjimo bei draugų, artimųjų netekčių. Tenkindami savo socialinius poreikius pensijinio amžiaus žmonės galėtų: teikti visuomeniškai naudingas paslaugas, maloniai leisti laisvalaikį, bendrauti su bendraminčiais, dalintis savo patirtimi, mokytis ir tobulėti, rūpintis savo sveikata. Pensijinio amžiaus žmonės turėtų jaustis pilnaverčiais visuomenės nariais.

2. Lietuvoje socialinių paslaugų teikimas tampa vis svarbesne ir aktualesne socialinės paramos sistemos dalimi. Socialinių paslaugų organizavimą ir teikimą Lietuvoje reglamentuoja: Lietuvos respublikos įstatymai, Vyriausybės nutarimai, ministrų įsakymai, taip pat savivaldybių tarybų patvirtinti dokumentai. Socialinė pagalba Lietuvoje yra teikiama paslaugomis ir pašalpomis. Visų šių paslaugų tikslas – padėti žmogui pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę.

3. Pagrindiniai įstatymai, reglamentuojantys pensijinio amžiaus asmenų edukacines paslaugas yra: Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2006) ir Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998) bei kiti teisės norminiai aktai. Juose akcentuojama, kad būtina sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kompetencijų. Į suaugusiųjų mokymą(si) įsitraukia vis daugiau pensijinio amžiaus žmonių, todėl švietimas turi tenkinti besimokančiojo reikmes darbo rinkoje ir asmeniniame gyvenime, spręsti aktualias šiuolaikinio gyvenimo problemas, kurios tiesiogiai susijusios su darniu visuomenės vystymusi.

4. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ekspertai įvardijo dvi pagrindines teikiamų socioedukacinių paslaugų grupes. Respondentai teigė, kad paslaugos butyje teikiamos socialinių paslaugų įstaigose ar pensijinio amžiaus asmens namuose. Laisvalaikio organizavimo paslaugos, teikiamos siekiant išvengti socialinių problemų, mažinant socialinę atskirtį, aktyvinant bendruomenę. Paskaitose, saviveikliniuose užsiėmimuose pensijinio amžiaus asmenys gali bendrauti, dalyvauti grupinio socialinio darbo užsiėmimuose, užsiimti mėgstama veikla.

5. Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad pensijinio amžiaus asmenims yra daug aktualių socioedukacinių paslaugų, kurios šiuo metu jiems nėra teikiamos. Kadangi dabar pensijinio amžiaus asmenys labai rūpinasi savo sveikata ir gyvenimo būdu, jie norėtų gauti specialistų konsultacijų sveiko maisto produktų ir sporto klausimais. Dalis žmonių nori tiesiog pasikalbėti, todėl norėtų, kad paslaugos būtų suteiktos jiems rūpimais klausimais telefonu ar įstaigoje.

6. Ne visi pensijinio amžiaus asmenys žino apie teikiamas socioedukacines paslaugas, todėl pokalbio metu ekspertės akcentavo, kad visą reikiamą informaciją apie socioedukacines paslaugas

pensijinio amžiaus asmenims galėtų suteikti socialiniai pedagogai (darbuotojai), kadangi pensijinio amžiaus asmenys bendrauja su socialiniais pedagogais (darbuotojais) ir jais pasitiki.

7. Pensijinio amžiaus moterims svarbiausios yra informavimo ir konsultavimo paslaugos. Tačiau dalyvavimas chore, ansamblyje ar kokios nors draugijos veikloje yra itin svarbi laisvalaikio praleidimo forma, kuri ne tik ugdo brandžią asmenybę, gebančią prisitaikyti prie nuolat kintančių gyvenimo sąlygų, bet ir kaip tam tikra terapija, padedanti pensijinio amžiaus asmeniui įveikti fizinius, psichologinius, emocinius sunkumus bei formuoti teigiamą požiūrį į save ir aplinką. Tačiau šį laisvalaikio praleidimo būdą yra labiau linkusios akcentuoti pensijinio amžiaus moterys nei vyrai.

8. Remiantis empiriniais tyrimo duomenimis, galima daryti prielaidą, kad socioedukacinės veiklos pasirinkimas pensijiniame amžiuje yra susijęs su vaidmenų pokyčiais. Tačiau dažniau negu kitais žmogaus gyvenimo tarpsniais pensijinio amžiaus žmonės susiduria su daugybe senėjimo procesą lydinčių problemų, įtakojančių jų dalyvavimą vienos ar kitos socioedukacinės veiklos srityje.

9. Pateikti tyrimo duomenys atskleidė, jog pensijinio amžiaus moterys labiau nei vyrai yra linkusios domėtis sveikos gyvensenos mokymais. Pensijinio amžiaus moterys norėtų sužinoti apie vaistažoles, ligų profilaktiką.

10. Empiriniai duomenys rodo, kad psichologiniai mokymai yra svarbūs ne tik pensijinio amžiaus moterims, bet ir vyrams. Vyrai mokymo metu norėtų gauti informacijos apie tai, kaip pozityviai reikėtų priimti save. Moterims dar yra svarbūs netekčių išgyvenimo mokymai.

11. Tyrimo rezultatai leidžia spręsti apie tai, jog technologiniai mokymai yra aktualesni pensijinio amžiaus vyrams nei moterims. Pensijinio amžiaus vyrai mielai rinktųsi kompiuterinio raštingumo mokymus, o tai reiškia, kad dėl objektyvių priežasčių pensijinio amžiaus asmenys neturi atitinkamų žinių apie informacines technologijas bei patirties naudotis asmeniniais kompiuteriais.

Rekomendacijos

Atlikus pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotės galimybių kokybinį ir kiekybinį tyrimus, **rekomenduojama socialinių edukacinių paslaugų teikėjams:**

1. Siekiant pagerinti pensijinio amžiaus asmenų gyvenimo kokybę rekomenduojama skatinti pensijinio amžiaus asmenis dalyvauti visuomeninėje veikloje (per bendruomenes, namo bendrijas, per vietinę televiziją ir radiją, Socialinės paramos skyriuje, gydymo įstaigose, mokymo ir švietimo įstaigose (universitete, bibliotekoje, kultūros centre ir kt.)).

2. Rekomenduojama daugiau remti socialines (sveikatinimo, informacinių technologijų, laisvalaikio organizavimo) programas, kuriose galėtų dalyvauti pensijinio amžiaus asmenys (gydymo ir švietimo įstaigų vadovams, Socialinės paramos skyriaus bei Socialinių paslaugų centro vadovams, vyriausybės atstovams (Švietimo ir mokslo ministerijai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Sveikatos apsaugos ministerijai, Kultūros ministerijai) dėl finansavimo ir projektų rengimo).

3. Paskirti atsakingus asmenis, kurie suteiktų visą reikiamą informaciją apie socialinių edukacinių paslaugų teikimą, programas pensijinio amžiaus asmenims (Socialinės paramos skyriuje dirbančiam socialiniam darbuotojui – konsultantui; Socialinių paslaugų centre dirbančiam socialinio darbo organizatoriui; gydymo įstaigose dirbantiems socialiniams darbuotojams).

4. Skatinti pensijinio amžiaus asmenis dalyvauti socialinėje veikloje (dirbti nevyriausybinėse organizacijose savanorišką darbą, dalyvauti bendruomeninėje veikloje) (per bendruomenes, namo bendrijas, per vietinę televiziją ir radiją, Socialinės paramos skyriuje, gydymo įstaigose, mokymo ir švietimo įstaigose (universitete, bibliotekoje, kultūros centre ir kt.)).

5. Tyrimo metu paaiškėjo, kad dauguma tyrime dalyvavusių žmonių už socioedukacines paslaugas mokėti negalėtų, todėl reikia sudaryti sąlygas pensijinio amžiaus asmenims mokytis ir užsiimti mėgstama veikla (Vyriausybės ir savivaldybės bei biudžetinių įstaigų atstovams, nevyriausybinių organizacijų vadovams).

Literatūra

1. Alifanovienė, D., Šapelytė, O., Gelžinienė, E. (2008). Neformalusis suaugusiųjų mokymasis asmenybės ir profesinio tobulėjimo kontekste. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2(18), 11.
2. Almonaitienė, J., Antinienė, D., Ausmanienė, N., Lekavicienė, R., Matulienė, G., Ruibytė, L., Vasiliauskaitė, Z. (2005). *Bendravimo psichologija*. Kaunas: Technologija.
3. Baublienė, R. (2003). *Asmenybės raida ir nuolatinė saviugda: metodinė priemonė*. Kaunas: LKKA leidykla.
4. Barkauskaitė, M., Blažienė, K., Gribniak, V., Čeremnych, E. (2004). Vyresnio ir senyvo amžiaus žmonių mokymosi ypatumai (Trečiojo amžiaus universiteto pavyzdžiui): poreikių analizė. *Gerontologija*, 5, 38 – 49.
5. Balaišienė, J., Beck, P. ir kt. (2010). *Suaugusiųjų besimokančiųjų motyvavimas visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi*.
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:1fz96lQezC4J:www.sdcentras.lt/pr_cremole/Cremole_rinkinys_LT.pdf+mokymasis+visa+gyvenima&hl=lt&gl=lt (žiūrėta 2013-04-06).
6. Beresnevičienė, D. (1995). *Nuolatinis mokymasis Lietuvoje. Psichologiniai pagrindai*. Vilnius: VPU leidykla.
7. Bertinelli, A., Daly, R., Ohms, C., Rappauer, A., Šatienė, E., Stadler-Vida, M., Stiehr, K. (2009). *Veiksmų gairės suaugusiųjų švietėjams, senjorų organizacijoms ir vietos valdžios institucijoms*.<http://www.senempower.eu/project/european-guidelines-lithuanian.pdf> (žiūrėta 2013-03-20).
8. Bėkšta, A., Dienys, V. ir kt. (2011). *Suaugusiųjų švietimo raidos scenarijus*.
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:D4jsM2ws0J:www.smm.lt/strategija/docs/scenarijai/LSSA_scenarijus.pdf+Suaugusi%C5%B3j%C5%B3+pa%C5%BEintin%C4%97+raida+ir+mokymosi+galimyb%C4%97s&hl=lt&gl=lt (žiūrėta 2013-03-20).
9. Bikmanienė, R., Danisevičienė, L., Jagelavičius, A. (2002). *Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos: mokomoji knyga*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
10. Bitinas, A., Guogis, A., Migun, L., Važgytė, L. (2010). Socialinių paslaugų administravimo tobulinimas Lietuvos savivaldybėse: Vilniaus ir Varėnos rajonų atvejų tyrimai. *Socialinis darbas*, 9(1), 19.
11. Čepėnaitė, A. D. (2008). Senyvo amžiaus žmonių socialinė aprėptis ir demokratinio pilietiškumo apraiškos. *Socialinis darbas*, 7(1), 47-51.
12. Černius, V. J. (2006). *Žmogaus vystymosi kelias: nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas: Pasaulio lietuvių centras.

13. Čeremnych, J. (2003). Measuring the quality of life in older adults using WHOQOL-100. *Gerontologija*, 4(2), 85–90.
14. Čeremnych, E., Alekna, V., Barkauskaitė, M., Gribniak, V. (2004). Pagyvenusių žmonių nuomonės apie mokymąsi vėlyvesniems gyvenimo metais bei poreikių mokytis tyrimai. *Pedagogika*, 73, 149.
15. Dautaras, J., Rukštelienė, N. (2006). Mokymosi visą gyvenimą motyvacija: pedagogų požiūris. *Pedagogika*, 83, 74-75.
16. Davis, J.M., Ross, P., Preston, S.D., Nevitt, M., Wasnich, R.D. (2001). Strength, physical activity and body mass index; relationship to performance. *Journal of the American Geriatrics Society*, 46(3), 274-279.
17. Durand, P. (2005). *La politique contemporaine de Securite sociale*. Paris: Editions Dalloz.
18. Dromantienė, L., Kanopienė, V. (2004). Demografinis senėjimas ir ES socialinė politika pagyvenusiems. *Socialinis darbas*, 3(2), 12-23.
19. Dromantienė, L. (2008). *Socialinės Europos kūrimas*. Monografija. Vilnius: MRU leidybos centras.
20. Filipavičiūtė, R., Jurgelėnas, A., Rugienė, R., Butkienė, B. (2007). Vilniaus miesto pagyvenusių neįgalių žmonių socialinės paramos tyrimas. *Gerontologija*, 8(3), 157-158.
21. Ginn, J., Fast, J. (2006). Employment and Social Integration in Midlife. Preferred and Actual Time Use Across Welfare Regime Types. *Research on Ageing*, 28(6), 669 – 690.
22. Gudžinskienė, V., Mačiukienė, D. (2011). Senyvo amžiaus asmenų, gyvenančių socialinės globos namuose, socialinių darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas. *Socialinis ugdymas*, 15(26), 41.
23. Guogis, A., Bernotas, D., Ūselis, D. (2000). *Lietuvos politinių partijų samprata apie socialinę apsaugą*. Vilnius: Eugrimas.
24. Guogis, A., Gudelis, D. (2003). Naujosios viešosios vadybos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, 4, 32.
25. Guogis, A. (2006). Socialinės politikos modeliavimas Europos integracijos procese. *Viešoji politika ir administravimas*, 17. 35-36.
26. Guogis, A. (2008). Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos. *Socialinis darbas*, 7(2), 33.
27. Hitaitė, L., Spirgienė, L. (2007). Pagyvenusių žmonių slaugos bei socialinių paslaugų poreikis Kauno rajono bendruomenėje. *Medicina*, 43(11), 903-904.
28. Indrašienė, V., Margelienė, L. (2009). Socialinių paslaugų teikimo Lazdijų rajono savivaldybėje vertinimas. *Socialinis darbas*, 8(2), 143-144.
29. Jervis, L. L. (2006). The missing family: Staff perspectives on and responses to familial noninvolvement in two diverse nursing home. *Journal of Aging Studies*, 20, 55-66.

30. Juozulynas, A., Prapiestis, J., Jurgelėnas, A., Valeikienė, V., Savičiūtė, R., Migline, V. (2009). Pensijinio amžiaus žmonių gyvenimo kokybės tyrimai Vilniaus mieste. *Gerontologija*, 10(2), 83-91.
31. Johnson, L. C. (2001). *Socialinio darbo praktika*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija.
32. Jovaiša, L. (2011). Žmogaus ugdymo mokslo sistemos klausimu. *Pedagogika*, 27, 140.
33. Kardelis, K. (2002) *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
34. Kotova, L. (2012). Socialinio darbo paslaugų privatizavimo kryptys Lietuvoje: ekspertų požiūris ir vertinimai. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 3(36), 181.
35. *Komisijos komunikatas. Suaugusiųjų mokymasis: mokytis niekada ne vėlu.* (2006). <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Ppkwuoyi4GgJ:eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri%3DCOM:2006:0614:FIN:LT:PDF+Suaugusi%C5%B3j%C5%B3+mokymasis:+mokytis+niekada+nev%C4%97lu&hl=lt&gl=lt> (žiūrėta 2013-03-12).
36. Kviessienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: UAB „Baltijos kopija“.
37. Laurinavičiūtė, J. (2001). Suaugusiųjų mokymosi samprata. *Pedagogika*, 55, 52.
38. Laužackas, R., Tūtlys, V., Kučingytė, I., Rakutis, R. (2003). Suaugusiųjų mokymosi prieinamumo modeliavimas: subjektyvieji ir objektyvieji veiksniai. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*, 6, 17-22.
39. Linkaitytė, G. M., Lukšytė, D. (2003). Pasirengimas mokytis visą gyvenimą: savivalda pagrįsto mokymosi modelis. *Pedagogika*, 69, 125-131
40. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įsakymas (2006). *Valstybės žinios*, Nr. X-493.
41. Lietuvos Respublikos Kultūros centrų įstatymas (2004). *Valstybės žinios*, Nr. IX-2395.
42. Lietuvos Respublikos nacionalinė gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategija (2004). *Valstybės žinios*, Nr. 95 (1)-3501.
43. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų katalogas (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 43-1570.
44. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl Specialiųjų poreikių nustatymo ir jų tenkinimo sąlygų bei taisyklių patvirtinimo“ (2007). *Valstybės žinios*, Nr. 120-4907.
45. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl slaugos ir socialinių paslaugų bendro teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo (2007). *Valstybės žinios*, Nr. 112-4273.
46. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas (1998). *Valstybės žinios*, Nr. 66-1909.
47. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2006). *Valstybės žinios*, Nr. 63-2853.
48. *Lietuvos statistikos departamentas* (2012).

<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=10425&PHPSESSID=fa6dca1d971292fcb20d6725f848a789> (žiūrėta 2013-03-20).

49. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
50. Lukošūnienė, V. (2010). *Suaugęs žmogus. Muziejų edukacinės programos suaugusiesiems: mokomoji knyga*. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija.
51. Mikulionienė, S., Žemaitaitytė, I. (2009). Lietuvos besimokančių suaugusiųjų demografinis portretas: LLL tyrimo rezultatai. *Socialinis darbas*, 8(2), 7-8.
52. Miežytė-Tijūšienė, J., Bulotaitė, L. (2012). Pensinio amžiaus žmonių socialinis aktyvumas bei psichologinė savijauta. *Gerontologija*, 13(4), 199–205.
53. Mockus, A., Žukaitė, A. (2012). Sėkmingas senėjimas: psichologinis aspektas. *Gerontologija*, 3(4), 228–234.
54. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas* (2001).
[http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:h5YNwYMifsJ:www.lssa.smm.lt/docs/Memorandumas_2001.doc+Mokymosi+vis%C4%85+gyvenim%C4%85+memorandumas+\(2002\).&hl=lt&gl=lt](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:h5YNwYMifsJ:www.lssa.smm.lt/docs/Memorandumas_2001.doc+Mokymosi+vis%C4%85+gyvenim%C4%85+memorandumas+(2002).&hl=lt&gl=lt) (žiūrėta 2013-03-22).
55. Okunevičiūtė – Neverauskienė, L., Moskvina, J. (2007). Vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų profesinio mokymo ir konsultavimo poreikiai. *Gerontologija*, 8(4), 236–245.
56. Okunevičiūtė Neverauskienė, L., Moskvina, J. (2008). Vyresnio amžiaus asmenų dalyvavimo darbo rinkoje galimybių vertinimas. *Socialinis darbas*, 7(1), p. 26–34.
57. Pinquart, M., Schindler, I. (2009). Change of leisure satisfaction in the transition to retirement: a latent-class analysis. *Leisure Sci*, 31, 311–329.
58. Power, A., Wilson, W. J. (2000). *Exclusion and the Future of Cities*. Centre for Analysis of Social Exclusion, London School of Economics. London.
59. Ramanauskaitė, E. (2002). *Šiuolaikinės kultūros fenomenų tyrinėjimai. Metodinė mokymo priemonė*. Kaunas: VDU leidykla.
60. *Regional implementation strategy for the Madrid international plan of action on ageing* (2002). Economic Commission for Europe. UNECE Ministerial Conference on Ageing, Berlin http://www.unece.org/ead/pau/age/berl/berl_list_docs.htm (žiūrėta 2013-04-03).
61. Rudzkienė, V. (2005). *Socialinė statistika*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras.
62. Ruškus, J., Mažeikis, G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas. Kritinė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija*. Šiauliai: ŠU leidykla.
63. Sanson, H. (2006). *Pagyvenusių žmonių dvasingumo kelias*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
64. Spierts, M. (2003). *Balansavimas ir aktyvinimas*. Metodiškai organizuotas sociokultūrinis darbas. Vilnius: VU specialiosios psichologijos laboratorija.

65. Tamutienė, I. (2009). *Vyresnio amžiaus moterų ir vyrų lankstaus darbo metodai ir praktinis taikymas*. Vilnius: Socializacijos ir darbinio mokymo centras.
66. Teresevičienė, M., Rutkauskienė, D., Volungevičienė, A., Zuzevičiūtė, V., Rutkienė, A., Targamadžė, A. (2008). *Nuotolinio mokymo(si) taikymo galimybės tęstinio profesinio mokymo plėtrai skatinti*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
67. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
68. Urmonienė M. (2002). Marginalinės grupės – socialinio darbo dalykas. *Socialinis darbas: mokslo darbai*, 2 (2), 134-140.
69. Vaicekauskienė, V ir kt. (2007). Kaip padidinti suaugusiųjų mokymosi galimybes. *Švietimo problemos analizė*, 9(20), 1.
70. Valackienė, A. (2005). *Sociologinis tyrimas*. Kaunas: Technologija.
71. *Vietos savivalda ir socialinis darbas*. (2006). Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba.
72. Wilson, R. S, Mendes de Leon, C. F, Barnes, L. L. (2002). Participation in cognitively stimulating activities and risk of Alzheimer disease. *JAMA*, 287(6), 742–748.
73. Žalimienė, L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
74. Žalimienė, L. (2005). *Socialinės globos pagyvenusiems asmenims kokybė ir jos vertinimas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
75. Žalimienė, L., Lazutka, R. (2009). Socialinės globos paslaugos Lietuvoje: nuo hierarchinio prie mišrios globos ekonomikos modelio. *Ekonomikos teorija ir praktika*, 2, 22-23.
76. Želvys, R. (2005). Aukštojo mokslo kaita ir problemos. *Pedagogika*, 14, 174.

Summary

The thesis carries out a *theoretical* analysis of the provision of socio-educational services to persons of the retirement age. The hypothesis is raised that it is likely that active participation of persons of the retirement age in public life is determined not only by social services provided by the state, but also by educational services, which are based on communication and cooperation, interaction between the satisfaction of social needs and self-esteem needs.

The second stage of the research employed a standardized semi-closed questionnaire for persons of the retirement age and an interview in order to reveal the experts opinion on the opportunities of the development of socio-economic services. A quantitative survey was conducted in the city of Siauliai Social Support and Social Services section of the center. Qualitative study interviewed three experts who work with retirement age.

The main conclusions of the *research*:

1. The experts identified two main groups of socio-educational services provided. The respondents claimed that domestic services are provided in social services institutions or at homes of persons of the retirement age. Recreational services are provided in order to prevent social problems by reducing social exclusion and encouraging the society to be more active.

2. Not all persons of the retirement age know about the socio-educational services provided; therefore, during the interview experts emphasized that all the required information about socio-educational services for persons of the retirement age could be provided by social educators (workers), because persons of the retirement age communicate with social educators (workers) and trust them.

3. The choice of socio-educational activities in the retirement age is associated with changes in roles. However, more often than in other human life stages, persons of the retirement age face numerous problems accompanying the aging process and influencing their participation in one or the other area of socio-educational activities.

4. Women of the retirement age are more inclined to take interest in healthy lifestyle training as opposed to men. Psychological training is important not only for women of the retirement age but for men as well. During the training, men would like to get information on how to accept themselves positively. Training on dealing with bereavement is also important to women. Technological training is more relevant to men of the retirement age than to women.

Keywords: persons of the retirement age, socio-educational activities, social needs, social security system.

PRIEDAI

ANKETA

Sveiki, šį tyrimą vykdo Šiaulių universiteto socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto magistrantė. Tyrimo tikslas – įvertinti, kokia yra pensijinio amžiaus asmenų socialinių edukacinių paslaugų plėtotos galimybė. Anketoje pateikti įvairūs teiginiai ar klausimai, skirti sužinoti Jūsų nuomonę apie šį reiškinį. Anketa yra ANONIMINĖ, t.y., nereikia nurodyti savo vardo ir pavardės. Paprasčiausiai atsakykite į visus klausimus.

<p>1. Jūsų lytis: (pažymėkite kryželiu)</p> <p>☐ Moteris ☐ Vyras</p>	<p>3. Jūsų išsilavinimas: (pažymėkite kryželiu)</p> <p>☐ Aukštasis ☐ Aukštesnysis ☐ Vidurinis ☐ Pagrindinis ☐ Kitoks (nurodykite).....</p>
<p>2. Kiek Jums metų ? (įrašykite).....</p>	<p>4. Jūsų šeimninė padėtis: (pažymėkite kryželiu)</p> <p>☐ Vedęs (ištekėjusi) ☐ Gyvenate su draugu ☐ Išsituokęs (-usi) ☐ Našlys (-ė) ☐ Kita (nurodykite).....</p>
<p>5. Jūs gyvenate: (pažymėkite kryželiu)</p> <p>☐ Mieste ☐ Kaime ☐ Miestelyje ☐ Vienkiemyje ☐ Kita (nurodykite).....</p>	

6. Kokiomis socialinėmis edukacinėmis (švietimo ir ugdymo) paslaugomis šiuo metu naudojate? (apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių)

Paslaugos pavadinimas	Nesinaudoju	Kartais naudojuosi	Dažnai naudojuosi	Naudujuosi nuolatos
	1	2	3	4
Informavimo (klausiame ir gauname informaciją)	1	2	3	4
Konsultavimo (pvz., apie lengvatų gavimo tvarką)	1	2	3	4
Tarpininkavimo ir atstovavimo (pvz., kai Jums atstovauja kitose įstaigose)	1	2	3	4
Laisvalaikio organizavimo (pvz., dalyvaujate chore, ansamblyje, kokios nors draugijos veikloje)	1	2	3	4
Mokymo ir lavinimo				
• Mokotės Trečio amžiaus universitete	1	2	3	4
• Lankotės įvairiuose sveikatos mokymuose	1	2	3	4
• Dalyvaujate tam tikra liga sergančių žmonių atstovaujančios draugijos (pvz., širdininkų, epileptikų, sergančių artritu ir t.t.)	1	2	3	4

užsiėmimuose				
--------------	--	--	--	--

7. Kokius socialinių edukacinių paslaugų pensijinio amžiaus žmonėms teikėjus Jūs žinote? (apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių)

Teikėjas	Nežinau	Esu girdėjęs (-usi)	Praeityje naudojausi	Dabar naudojuosi
	1	2	3	4
Trečio amžiaus universitetas	1	2	3	4
Socialinių paslaugų centras	1	2	3	4
Pagyvenusių žmonių asociacija	1	2	3	4
Kultūros centras	1	2	3	4
Šiaulių universitetas	1	2	3	4
Visuomenės sveikatos centras	1	2	3	4
Vyskupijos šeimos centras	1	2	3	4
Nevyriausybinių organizacijų konfederacija	1	2	3	4
„Bočių“ draugija	1	2	3	4
Bendrija „Viltis“	1	2	3	4
Draugija „Artris“	1	2	3	4
Širdies ligomis sergančiųjų draugija	1	2	3	4
Sergančiųjų epilepsija ir jų globėjų draugija	1	2	3	4
Bendruomenės centras	1	2	3	4
Kita (nurodykite)				

8. Iš kur gaunate informaciją apie socioedukacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims? (pažymėkite visus Jums tinkamus atsakymus)

- Sužinote iš spaudos
 Iš televizijos
 Iš kitų žmonių (draugų, pažįstamų, giminaičių)
 Sužinote socialinių paslaugų centre
 Sužinote socialinės paramos skyriuje
 Iš kitur (nurodykite)

9. Kaip manote, ar Jums pakanka informacijos apie socioedukacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims? (pažymėkite tik vieną Jums tinkamą atsakymą)

- Pakanka
 Nepakanka

10. Kokios socioedukacinės (švietimo/ugdymo) paslaugos senjorams būtų aktualios? (apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių)

Paslaugos pavadinimas	Labai aktualu	Šiek tiek aktualu	Nežinau	Mažai aktualu	Visiškai neaktualu
	5	4	3	2	1
Sveikos mitybos mokymai	5	4	3	2	1
Sveikos gyvenenos mokymai					
• Apie ligų profilaktiką	5	4	3	2	1

• Apie vaistažoles	5	4	3	2	1
• Apie gydomąją mankštą	5	4	3	2	1
• Apie ligonių priežiūrą	5	4	3	2	1
<u>Mokymai apie senėjimą</u>					
• Apie fizinį senėjimą	5	4	3	2	1
• Apie psichologinį senėjimą	5	4	3	2	1
<u>Bendravimo įgūdžių mokymai</u>					
• Apie konfliktų sprendimą	5	4	3	2	1
• Apie tėvų ir vaikų santykius	5	4	3	2	1
• Apie bendravimą su sunkiai sergančiais žmonėmis	5	4	3	2	1
<u>Psichologiniai mokymai</u>					
• Kaip valdyti pyktį	5	4	3	2	1
• Kaip išvengti depresijos	5	4	3	2	1
• Kaip išgyventi netektis	5	4	3	2	1
• Kaip pozityviai priimti save	5	4	3	2	1
<u>Technologiniai mokymai</u>					
• Kaip naudotis kompiuteriu	5	4	3	2	1
• Kaip naudotis mobiliu telefonu	5	4	3	2	1
• Medicininių aparatų (pvz., kraujospūdžio) naudojimas	5	4	3	2	1
<u>Pažintiniai užsiėmimai</u>					
• Išvykos į gamtą, augalų ir gamtos objektų pažinimas	5	4	3	2	1
• Meno objektų pažinimas (supažindinimas su dailės, skulptūros, architektūros kūriniais)	5	4	3	2	1
• Muzikos pažinimas (klasikinės ir liaudies muzikos klausymas)	5	4	3	2	1
• Literatūros pažinimas (poezijos ir prozos kūrinių klausymas)	5	4	3	2	1
• Pasaulio pažinimas (supažindinimas su kitomis šalimis, valstybėmis ir kultūromis)	5	4	3	2	1

11. Kokių formų socioedukacinės paslaugos senjorams Jums būtų tinkamiausios?
(apibrėžkite kiekvieno teiginio Jums tinkančio atsakymo skaičių)

Socioedukacinės paslaugos forma	Labai tinkama	Šiek tiek tinkama	Nežinau	Mažai tinkama	Visiškai netinkama
	5	4	3	2	1
Paskaita	5	4	3	2	1
Pokalbis-diskusija	5	4	3	2	1
Praktinis užsiėmimas	5	4	3	2	1
Išvyka, ekskursija	5	4	3	2	1
Filmuotos medžiagos peržiūra	5	4	3	2	1

12. Kaip dažnai turėtų būti organizuojamos ir teikiamos socioedukacinės paslaugos pensijinio amžiaus asmenims? (pažymėkite Jums tinkamą atsakymą)

O Kartą per mėnesį O Kartą per savaitę O Keletą kartų per savaitę

13. Kur turėtų vykti socioedukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims teikimas?
(pažymėkite visus Jums tinkamus atsakymus)

- Socialinių paslaugų centre
- Socialinės paramos skyriuje
- Dienos užimtumo centre
- Nevyriausybinių organizacijų patalpose
- Trečio amžiaus universitete
- Mokymo įstaigose (pvz., universitete ar mokyklose)
- Poliklinikoje ar šeimos medicinos centre
- Bendruomenės centre
- Kitur (nurodykite)

14. Ar turėtumėte galimybę finansiškai prisidėti prie tokių paslaugų gavimo? Jei taip, tai kokia suma Jums būtų priimtina?

.....

15. Galbūt turite dar kokių nors pastebėjimų, susijusių su socioedukacinių paslaugų pensijinio amžiaus asmenims teikimu?

AČIŪ UŽ BENDRADARBIAVIMĄ

INTERVIU PROTOKOLAS

Diagnostinės sritys būtų trys: 1) kiek ir kokios informacijos turi pensijinio amžiaus asmenys apie socioeducacines paslaugas; 2) kas būtų aktualu (socioeducacinių paslaugų aspektu); 3) kokiomis formomis tai turėtų būti pateikta

1. Ką Jūs žinote apie socioeducacines paslaugas pensijinio amžiaus asmenims?.....
.....
2. Ką pensijinio amžiaus žmonėms reiškia mokytis, šviestis ir lavintis?.....
.....
3. Kokios socioeducacinės (švietimo/ugdymo) paslaugos pensijinio amžiaus asmenys būtų aktualios?.....
.....
4. Kokias švietimo/ugdymo/lavinimo/pažintinių užsiėmimų temas pensininkams galėtumėte išskirti kaip svarbiausias?.....
.....
5. Kokiomis formomis turėtų būti teikiamos socioeducacinės paslaugos pensijinio amžiaus asmenims?.....
.....
6. Kaip turėtų būti organizuojami socioeducaciniai užsiėmimai pensijinio amžiaus asmenims?..
.....
7. Kur tokie užsiėmimai turėtų vykti, kad pensijinio amžiaus asmenų būtų patogų?.....
.....
8. Kaip (kokiais būdais) reikėtų informuoti pensijinio amžiaus asmenis apie tokių paslaugų teikimą?.....
.....